

అనసూయాదేవి

నాటకము

బ్రహ్మర్షి

డా॥ ఉమర్ ఆలీషా కవి కృతములు

శ్రీ విశ్వ విజ్ఞాన విద్యాధ్యాత్మిక పీఠము

హిరెపూరం - 533 450

(కాపీరైటు రిజిస్టర్డ్)

మూల్యము : 50 రూపాయలు

ప్రథమ ముద్రణ : 1951

ద్వితీయ ముద్రణ : 2001

ప్రతులు : 1000

స్వామి ఆఫ్ సెట్ ప్రింటర్స్
మేకావారి వీధి, పితాపురం

వలయువారు

శ్రీ ఉమర్ ఆలీషా గ్రంథమండలి

ఉమర్ ఆలీషా రోడ్

పితాపురం - 533 450. తూ॥గో॥జిల్లా.

Visit Website : www.sriviswaviznanspiritual.org

పీఠిక

శ్రీ ఉమర్ ఆలీషా కవిగారి సతీమణి అక్బర్ బీబీగారు ఒక మహా పతివ్రత చరిత్ర వ్రాయుడని కవిగారిని కోరగా, వారు 'అనసూయాదేవి' చరిత్రను నాటకముగా 1918వ సంవత్సరమున వ్రాసి ముగించిరి. శ్రీ కవిగారు ఆధ్యాత్మిక విజ్ఞాన మహాసభ (జ్ఞానసభ) కు ఆచార్యులై తత్వము ప్రబోధించుచుండిరి. వారి శిష్యులలో పెక్కురు జ్ఞానసభాసభ్యులకై ఒక నాటకము వ్రాయమని కోరగా 'కళ' నాటకము 1932 వ సంవత్సరమున వ్రాసిరి. ఇది శ్రీ కవిగారు వ్రాసిన నాటకములలో ఆఖరిది. పెక్కు యితర గ్రంథములతోపాటు ఈ నాటకములకు కూడా వారి జీవిత కాలమున అచ్చుపడు భాగ్యము లేకపోయినది. 'కళ' నాటకము 1941 వ సంవత్సరమున ఢిల్లీ ఆంధ్ర సంఘమువారు శ్రీ ఎ.పి. పాత్రోగారి ఆధ్వర్యమున ఢిల్లీలో ప్రదర్శించిరి. ఇందు పాటలు ప్రత్యేకముగా వ్రాయబడినను సందర్భానుసారముగా వాటిని చేర్చి ప్రకటించినాము.

ఈ గ్రంథము ప్రథమ ముద్రణకై ఈ దిగువ పేర్కొనిన జ్ఞాన సభాసభ్యులు ధనసహాయము చేసిరి.

శ్రీమతి అల్లూరి సత్యయ్యమ్మగారు

శ్రీ తమిరి నారాయణమూర్తిగారు

శ్రీమతి కపిలవాయి రమణమ్మగారు, వారి కుటుంబము.

శ్రీమతి ఘాడావర్ణుల వీరభద్రమ్మగారు.

శ్రీ ఈవన వీరాస్వామిగారు

వీరెల్లరకు మా కృతజ్ఞతాభివందనములు.

ఈగ్రంథ ప్రచరణయందు తోడ్పడిన శ్రీ కవిగారి బాల్య స్నేహితులగు కవిరాజహంస శ్రీ వోలేటి పార్వతీశ్వర కవిగారికి మా కృతజ్ఞతా పూర్వకములగు వందనములు.

మదీన్ కబీర్ షా

వారణాశి సత్యనారాయణ శాస్త్రి

కార్యదర్శులు

శ్రీ ఉమర్ ఆలీషా కవి

గ్రంథ ప్రచురణ సంఘము.

పిఠాపురము

19-6-1951

పీఠాధిపతుల చరిత్ర

శ్రీ విశ్వ విజ్ఞాన విద్యాధ్యాత్మిక పీఠమునకు పీఠాధిపతులలో ఆది పీఠాధిపతి 1472 సం॥లో భారతదేశమునకు వచ్చియున్నారు.

ఆదిలో ఈ పీఠము అరబ్బుదేశమున అందలి బాగ్దాదునుండి పారశీకదేశము, అక్కడనుండి భారతదేశమునకు వచ్చి ఢిల్లీ నగరమున నివసించి అక్కడ సర్మద్ హుస్సేనీ (సర్మద్ షహీద్) పేరుగల తత్త్వవేత్తను ఔరంగజేబు చంపించినప్పుడు వారి సమకాలికుడైన యీ పీఠాధిపతి తానేషా కాలమున హైదరాబాదు వచ్చి హైదరాబాదు నుండి యీ పీఠమునకు జాగీరొపంగిన కారణమున ఆంధ్రదేశము ప్రవేశించి పీఠికాపురమున నివాసముగా స్థిరపరచుకొన్న మొదటి పీఠాధిపతి మదీన్ కబీర్.

ఆ కాలమువారివే యీ పీఠాధిపతి మదీనా నుండి వచ్చిన తత్త్వవేత్తయని పిలువబడినారు. ఈ పీఠాధిపతులు ఏ దేశములో మున్నున్నాడు ఆ దేశ భాషలలో, ఉత్కృష్టమైనదిన్నీ, గణనీయమైనదిన్నీ అయిన కవిత్వం చెప్పియున్నారు.

వీరు అరబ్బీ, పార్శీక భాషలలో తత్వము గూర్చి గ్రంథము వ్రాసినట్లు తెలియబడుచున్నది.

ఈ మదీన్ కబీర్ గారిని తత్వ రూపులుగ గ్రహించుటకు ఆనాటి ప్రజలు వీరి మహత్వము చూడగోరి బండ్లకొలది యిన్దనంబులు కాల్చి అగ్ని గుండము యేర్పరచి వారిని అందు కూర్చుండమని కోరగా అప్పుడు ఆ అగ్ని గుండమున పూలపాన్పున గూర్చున్నట్లు గూర్చుండి తన మానసిక మహత్వము ప్రజలకు జూపిరని వారి చరిత్ర.

వారి తరువాత వారి అగ్రనందనుడు ద్వితీయ పీఠాధిపతి మధార్వా. ఆ తరువాత వారి సుతులు తృతీయ పీఠాధిపతి "హసన్ మియాషా" వారి కుమారులు చతుర్థ పీఠాధిపతి కహనేషావలి." వీరి పిన్ననాటి కాలమున బాల్యమందే వీరి

తండ్రి హసన్నియాషా దివంగతులైన కారణమున వారికి తిరుగ ఆఖైలలీషా గురువర్యులచేత యీ పీఠతత్వ స్వరూపమైన మహామంత్రము ప్రబోధింపబడి తిరుగ యీ పీఠము పునఃస్థాపితమైనది.

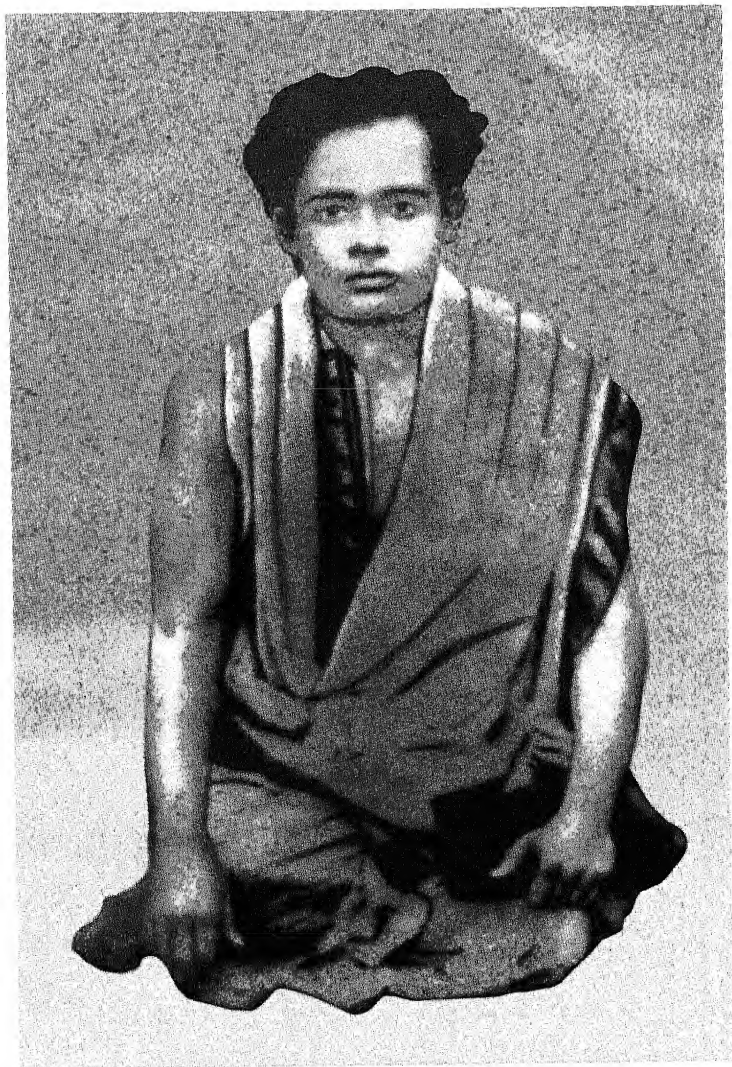
శ్రీ కహనేషావలీగారి చిన్ననాడు ఒకనాడు వారి దృశ్యములో నొక మహాపురుషుడు కనబడి దర్శనమిచ్చి మీ వంశమందు ఆధ్యాత్మికరూపమైన తత్వస్వరూపము పీఠాధిపత్యరూపంలో వెలార్చబడుచున్న విధానము మీకు ముందు మీ తండ్రిగారు పీఠాధిపతిగ నిర్వహించు కాలమున మీ బాల్యమునందే వారు నిర్వాణము పొందియుండుటచే, అది మృగ్యమౌ సమయము కలుగనున్నది, ఆ పీఠమునకు మీరు పీఠాధిపత్యాధికారము స్వీకరించవలసియున్నది. ఇప్పుడు నాచే మీకు యీ మహామంత్రము ప్రబోధింపబడి పునరుద్ధరణ కావలసియున్నది. కాబట్టి ఈ రహస్యము నాచేత తెలుపుకోవలసినదిగా చెప్పినట్లు, పైవిషయములు దృశ్యములో చెప్పిన విధానమున శ్రీ కహనేషావలీగారు బడికిపోవు సమయాన యే మహాపురుషుడు దృశ్యములో తనతో ప్రసంగించెనో ఆ మహావ్యక్తి జాగ్రదావస్థలో యెదుటపడి యేవాక్కులైతే దృశ్యములో ఆయన నోట ధ్వనింపబడినవో, నదేతీరున ఆయనచే ఈ పీఠాధిపతులచే ప్రబోధింపబడు మహామంత్రము ఆనాడు కహనేషావలీగారికి ప్రబోధింపబడినది. ఆయనే శ్రీ ఆఖైలలీషా గురువులు. వీరు ఆకల్పాంతము దాక యీ పీఠాధిపతులకు గురువుగ సంస్మరణీయులు.

ఆనాటి నుండి యీనాటివరకు యీ పీఠాధిపత్యమే అవిచ్ఛిన్నముగ సాగుచున్నది.

వారి పీఠాధిపత్య కాలములో "కలికి భాగవతము" అనే గ్రంథము ఈశ్వర పరిణామము తెలుపు మహత్త్వములతో నిండిన తత్వము చెప్పబడినది.

ఆ తరువాత వారి అగ్రనందనులైన పంచమ పీఠాధిపతి మహర్షి శ్రీ మొహియద్దీన్ బాద్షా గురువర్యులు, తన స్వానుభవైక వేద్యమైన కీర్తనలు, పదములు "పరతత్వ కీర్తనలు" అనుగ్రంథముగ రచింపబడినది.

బ్రహ్మర్షి శ్రీ డా॥ ఉమర్ ఆలీషా
పశ్చిమ వీరాధిపతి

శ్రీ ఉమర్ ఆలీషా మహాకవి

జీవిత సంగ్రహము

శ్రీ ఉమర్ ఆలీషా మహాకవిగారు పీరికాపురమున క్రీ.శ. 1885 వ సం॥లో జన్మించిరి. వీరి తండ్రిగారు మహర్షి మొహియద్దీన్ బాద్షా గురువర్యులు. వీరి జనని చాన్పియాంబ.

వీరి తండ్రిగారు అరబ్బీ, పారశీక, సంస్కృతాంధ్ర పండితులు. ఆధ్యాత్మిక విద్యాపీఠాచార్యులు, ఆత్మవిద్యాపారంగతులు. వీరి కుటుంబము పూర్వము నుండియు భాషాపాండిత్యమునకు, ఆధ్యాత్మిక విద్యా సంపత్తికిని ప్రఖ్యాతి గాంచినది. శ్రీ కవిగారు చిన్ననాడే సంస్కృతాంధ్రములు విశేషముగా నభ్యసించిరి తదుపరి అరబ్బీ పారశీ కాంగ్ల భాషలు నేర్చిరి. వీరు ఆంగ్లమున వ్రాయుట, మాట్లాడుట యెఱుంగుదురు. కాని ఆంగ్ల వద్యకావ్యములందు నెంతమాత్రము వీరికి ప్రవేశము లేదు. వీరు సహజ కవులు. వీరి 14 వ వర్షమున తెనుగున ధారాళముగా కవిత్వము జెప్పిరి. వీరి 18 వ యేట "మణిమాల" యను నాటకము వ్రాసి అచ్చొత్తించిరి. అది షేక్స్పియర్ మహాకవి నాటకమువలె నున్నదని అప్పటి పత్రికలు కొనియాడినవి. వీరికనేకచోట్ల ఉద్యోగములిచ్చెదమని ఆహ్వానించినను వాటికంగీకరించక భాషాసేవ, దేశసేవజేయుచు తన జీవితమును గడిపిరి. వీరు 1934 వ సంవత్సరము డిశంబరు నెలలో అఖిల భారత శాసనసభకు సభ్యులైరి. ఆ పదవి వీరు అవతారము చాలించు వరకు నుండెను.

వీరికి International Academy of America వారు 1936 సంవత్సరమున Doctor of Literature బిరుద మొసగిరి. శ్రీ కవిగారు వంశపారంపర్యముగా వచ్చుచున్న ఆధ్యాత్మిక విద్యాపీఠమునకు ఆచార్యులై పదహారు వేల జనమును శిష్యులుగా నొనర్చిరి.

వీరి యాగిక జ్ఞానమును కొనియాడుచు జ్ఞానసభాసభ్యులు వీరికి బ్రహ్మార్పి బిరుద మొసంగిరి. వీరి సతీమణి అగ్గురు బీబీగారు, వీరితో ఢిల్లీ నగరము వెళ్ళి ది. 5-4-35 తేదీని దివి నలంకరించిరి. ఆ దినమున ఢిల్లీ శాసన సభ మూయబడెను. వీరు గతించినప్పుడు వీరికి అయిదుగురు కుమారులు, యిరువురు కుమార్తెలు, పెక్కురు పౌత్రపౌత్రిక లుండిరి.

శ్రీ కవిగారి జీవిత చరిత్ర ప్రత్యేక పుస్తకముగా వ్రాయబడుచున్నది. వీరు రచించిన "సూఫీ వేదాంత గ్రంథ"మందు వీరి జీవితము సంగ్రహముగా నిట్లు వ్రాసిరి.

--- స్వీయము ---

క. ఆ మొహియద్దీన్ బాద్షా
నామ మహాయోగి కగ్రనందనుడను నా
నా మహితాగమ హిత వి
ద్యామతి "ఉమ్రాలిషా" మహాకవి నేనున్

సీ. రచించినాడ విభ్రాజిత దివ్య ప్ర
బంధముల్ పది కావ్య బంధములుగ
వ్రాసినాడను కల్పనాసక్త మతి పది
నాటకంబులను కర్నాటపక్కి
కూర్చినాడను కళాకోవిదుల్ కొనియాడ
నవలలు పది నవ నవల లనగ
తెలిగించినాడ నుద్దీపితాఖండ పా
రసి కావ్యములు పది రసికులలర

తే. రసము పెంపార నవధాన క్రమములందు
ఆశువులయందు పాటలయందు కవిత
చెప్పినాడ నుపన్యాస సీమలెక్కి
యవని "ఉమ్రాలిషాకవి" యనగ నేను.

ఉ. రాజుల జూచితిన్ సుకవిరాజుల నోర్చితి బేరు మ్రోయ రా
రాజుల నోలగంబుల విరాజితపండిత సత్కవీంద్ర వి
భ్రాజిత మౌలవీబిరుద పట్టము లందితి యూనివర్సిటీన్
దేజముమీఱ సభ్యుడయితిన్ మతబోధకుడైతి గ్రమ్మితిన్.

ఉ. వ్యాసములున్ విమర్శనలు భావకవిత్వ రసైక చారు వి
న్యాసములున్ మతాంతర మహాపరివర్తన తత్త్వరూపకో
పాసనముల్ పురాణములు వ్రాసితి భారతభూమి నే మప
న్యాసము లిచ్చుచున్ దిరిగినాడను "ఉమ్రాలిషా" కవీంద్రుడన్.

ఉ. వేలురచించి విద్యలనుబెట్టి గడించితి పారతోషికా
ద్యాళిని వేయినూట పదియార్లును సింహతలాటముల్ మహా
భీలక సత్కళా కనక విశ్రుతముల్ జయభేరి మ్రోయ హిం
తాల వసినటత్క కవి తండము లేమిటి లెక్కమాకడన్.

సీ. సాధించితిని యోగసాధనంబులు హిమా
 గమ మెక్కి మతిని చక్కాడియాడి
 బోధించితిని జ్ఞానసాధన క్రమములు
 చెవినిల్లుగా జేసి చెప్పి చెప్పి
 సవరించితిని పెద్దసారస్వతంబును
 శబ్దశాస్త్రంబులు జదివించితిని
 చూపించితిని రాజ్యలోపంబు లాంగ్ల ప్ర
 భుత్వంబు ముంగర మోపిమోపి

తే. ఇప్పుడప్పుడె నలువదియేండ్లపైన
 దాటిపోయెను వయసు నీనాటికైన
 శాంతి గలుగదు నీ కళాధ్వంతమందు
 జీవితము తెన్ను సుడిబోవు నావబోలు.

మ. నను నీజ్ఞానమహాసభాసదులు నానందన నర్దించి "ఆ
 దిని మీపూర్వ పితామహుల్ గురువులై దివ్యత్వమేపారగా
 మనవిజ్ఞానకళా ప్రవృత్తి ప్రజహృత్కాంతారముల్ నింపి రా
 మని మీ రాకృతి బోధనేయదగు "ఉద్రాళిష" భాషాగతిన్,

మ. అని నెయ్యంబున గోరగావిని మహర్షంబు సంధిల్ల నో
 నని యీ జ్ఞానమహాసభాకథన మత్యంతంబు కష్టంబు మే
 దిని సంసారనిమగ్న మానసులు నర్దింపంగ సాధ్యంబు గా
 దని యున్నంత నెఱుంగ సేతునని నే నారంభమున్ జేసితిన్,

ఉ. భారతదేశ శాసనసభా సభికత్వ పదంబు జేర నే
 గోరగ జ్ఞాన సభ్యులు నకుంఠిత దీక్ష జగంబు మెచ్చగా
 భూరితపస్సమాధి తమ బుద్ధిని నిల్పి జయంబు దెచ్చినా
 రారయ జ్ఞానశక్తికి నజాండము కంపిలుచుండు జాచితే.

చ. కవిత నెఱుంగనట్టి పృథుకాలము వ్రాసితీ పుస్తకంబు లా
 కవిత నెఱింగి వ్రాయుటకు గంటమురాదు నుపన్యసించు నా
 దినముల విద్యతో గలసి తృప్తి పుటించెడు వాని నిప్పుడో
 లవము నుపన్యసించుటకు లజ్జఘటించెడు నేమిచెప్పుదున్.

శా. ఢిల్లీ భారతశాసనైకసభ రూఢిన్ ప్రాతినిధ్యంబు సం
దిల్లన్ జేరి మహత్తరోజ్జ్వల కళాధిక్యంబు రాజిల్ల వి
ద్యలోకంబున రాజకీయకలనా వ్యాపార పారంగతం
బెల్లన్ వేట్కును నిర్వహించుచును నేనీ గ్రంథమున్ వ్రాసితిన్

ఉ. ఏను హిమాలయంబుపయి కెక్కి తపస్సుల జూచి వారి వి
న్నాణములన్ గ్రహించి విజనంబగుచోట రచించినాడ నా
నా నవ కావ్యమార్గము లనంతముగా హృదయాంతరంగ వి
జ్ఞానము విశ్వరూపముగ గన్నడునట్లు దృశ్యంబు మార్చుచున్.

శా. నాలోనున్నవి నేనుజూచినవి విన్నాణంబులై లోకమం
దాలోకింపగ రాని యీ యమరవిద్యాతత్త్వ మర్కంబు లం
దేలోటున్ జనియింప దీశ్వర రహస్యేకైక మిమార్గ మే
మేలా దాచెద మంచు జెప్పితిమి మీరిద్దాత్ములై తేరగన్.

కం. మా తాతయు మా తండ్రీయు
ఖ్యాతిని ఆఖైలలీ మహాగురువర వి
ద్యాతత్త్వము నేర్చిరి త
ద్రీతుల వివరింతు యోగరీతులు తెలియన్.

ఉ. ఎల్లరు జెప్పుచుండిరల యీశ్వరుడీవని మీరుగూడ నా
కల్లలు బొల్లలల్లి కధగా నిటుకల్పనజేసి చెప్పగా
నొల్లనెయంచు మీరలన నోపుదురేమె తదీయవాస్తవం
బల్ల రహస్యమున్ దెలిపి యద్భుతమార్గము విప్పి పెట్టితిన్.

మ. కనదుత్ పాదరసంబు తాత్త్వికుడు బంగారంబు గావించున
ట్లనుమానాస్పదమై వినాశకరమై యల్లాడు జీవుండు బ్ర
హ్మనుగామార్చెడు త్రోవజూపితి నిధి ధ్యాసంబు సంధించి మీ
కనులన్ విప్పుడు శూన్యమందు హరిసంకాశంబు సంధిల్లెడున్.

ఉ. మేమురచించు గీతములు మృత్యువాయువు పథంబులందులో
నేమియు నర్థహాని కెడమియ్యక ఉన్నది యున్నట్లుగా
నేమహనీయుడున్ నడచి యీశ్వరరూప మెఱుంగ నేర్చున్
ఆ మహితాత్ముడొక్కడే యధార్థ మిఱింగి మృతిన్ జయించెడున్.

శా. నాలోనున్న మహాకవీశ్వరుల నానాకావ్యముల్ వ్రాసినెంతో
తత్త్వాత్మక దృక్పథపంచకము నుద్యోగించి చిత్రించుచున్
చైతన్యంబు గలుగంగజేసితి మహాసత్యస్వరూపంబుతో
జేతోపీఠిని నీశ్వరుంగనెడు వైచిత్ర్యంబు జూపించితిన్.

ఉ. ఎవ్వరి నొవ్వనాడమిటు లెవ్వరినోరును కట్టివేయమే
మెవ్వరిదారి దూరిమరలింపము మాకడవచ్చు వారితో
నివ్వటిలంగ నీ తెఱవనెర్చి తరించు మటంచు చెప్పి మా
దివ్వె వెలుంగ జేసెదము దివ్యులుగన్నడ బుద్ధిమాన్వడన్.

అగ్గరాంబ

శా. ఆ ఢిల్లీనగరాంగ్ల శాసన సభాభ్యర్థిత్య మర్థింపుడం
చాడన్ నేను కృతార్థుడై జనిన నాకై వచ్చి ప్రాణంబులున్
వీడన్ నాసతి అగ్గరాంబిక చలత్ విద్యుల్లతన్ బోలె యీ
నాడే నశ్రులు 'గోరి' పై విడుచుచు న్వర్తింతు నిర్జీవివై.

ఉ. ఏను రచించినట్టి కృతు లెన్నిటిలో వినె తల్లి తండ్రి నా
నా నవనాటక ప్రకరణంబులు నాడగ జూచినారు ఢి
ల్లీ నగరాంగ్ల భారతమహీధవ శాసనసభ్య సత్పదం
బానగ గాంచి " అగ్గ " రమరాలయ మేగె వెలుంగుచుక్కయై.

శా. ఎన్నో బాధలు బొందుచుండు మని న న్నీ భూమివర్జించి యా
పున్నెపుంగని అగ్గరేగె దివికిన్ బూర్లేందు బింబంబు వా
ర్తీ స్పీద్రింపగ బోయినట్టిక మహాంధీభూత మాలిన్యం సం
చన్మాన్మన్వి నిషిద్ధజీవిత మభావం బెన్ని నాళ్ళుండినన్.

సీ. ఏమాట చెప్పిన నెదురాడగా లేదు
పరమ సాధ్వీత్వంబు వరలుకతన
ప్రాణాల నర్పించి పరిచర్యలను జేసి
పరమ హర్షంబు ముందరను నిలువ
కలిమిలేములను నొక్కటిగాగ గణించె
నిత్యకళ్యాణంబు నెలకొనంగ

ఏవురు కొడుకుల నిద్దరు కూతుల
ననిశంబు దీవించు నాత్మ శాంతి.

తే. ప్రతిదినంబును చదువు ఖురాన్ మాజు
శాచశీలాన నలువది వత్సరములు
ధరణి జీవించి స్వర్గాన కరిగె అగ్బ
రాంబ దివిజులు సేరాజనంబులిడగ.

చ. పరమపవిత్ర యీ వెలది పండితురాలు నితాంత సత్యసం
భరిత రసాత్మక ప్రకృతి వడ్డికి బారెడు ప్రేమమూర్తి సుం
దర సముపాసితం బయిన ధర్మపదంబును సంతరించి యీ
శ్వరునెద నగ్బరాంబ కడు ప్రార్థన సేయును నెల్లవేళన్

శా. పల్లెన్ బుట్టిన ఢిల్లీలో బ్రిటిషుసామ్రాజ్యంబు పాలించు వా
రెల్లన్ వచ్చి సమాధిజేసిరి భవన్మృత్యున్ పూరించి యో
పుల్లాబ్జానన 'అగ్బరాంబిక' భవత్పుణ్యంబు దేశాల రా
జిల్లున్ విచ్చిన కుండబోలె వెస నే జీరాడుచున్నా నిటన్

చ. హృదయము ముక్కులొనటుల నేడ్చుచు గన్నులనీరు కాల్చులై
చెదరంగ నిమ్మ లోకముల జేరుటకంటె సమాధితొంటి నీ
సదనము జేరుమార్గము విచారణజేయుట లెప్ప యైహికా
స్పద విభవానుషంగ భవబంధమువాసిన నిన్ను చూడగన్.

శ్రీ కవిగారు యిస్లాం మతస్థులు, వీరి మాతృభాష ఉర్దూ, ఆంధ్రభాష
మాతృభాషగా కానివారు తెనుగున సరస కవిత్వము జెప్పినవారు ఈ కవిగారొక్కరే.
వీరు రచించిన "మహాభారత కౌరవరంగ" మను నాటకమున.

"నాటకముల్ ప్రబంధము లనంతముగా రచియించి వాణి కా
వ్యాటివి భావవీధుల విహార మొనర్చి జయధ్వజంబు వా
గ్వీటిని నిల్పినట్టి జనవిశ్రుతు ఉమర్ ఆలీషా కవీంద్రుడన్"
అని వ్రాసిరి.

శ్రీ ఉమర్ ఆలీషా మహాకవి ఈ తత్వ కీర్తనలందు కూడ అనేక గంభీర
భావముల నొసంగిరి.

“చంద్రుడెవరు చుక్కలెవరు
ఇంద్రుడెవరు ఈశుడెవరు
ఇంద్రియంబులు కట్టిచూచితే
యిన్నితానై యుండలేద”

....
“ రాయినైతే రప్పనైతే
కాయనైతే కసరునైతే
ఏ యుపాయముచేతనో నే
నా యనంతుని బట్టియుందు”

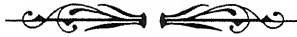
మున్నగు పెక్కు ఋషివాక్యము లీ కీర్తనలందు చెప్పిరి. వీరు రచించిన
“సూఫీవేదాంత” గ్రంథములో

మ. “కనదుత్ పాదరసంబు తాత్త్వికుడు బంగారంబు గావించు న
ట్లనుమానాస్పదమై వినాశకరమై యల్లాడు జీవుండు బ్ర
హ్మనుగామార్చెడు త్రోవజూపితి నిధిధ్యాసంబు సంధించి మీ
కనులన్ విప్పుడు శూన్యమందు హరిసంకాశంబు సంధిల్లెడున్.

‘ అని చెప్పిరి.

బ్రహ్మఋషి సత్తములైన శ్రీ ఉమర్ ఆలీషా మహాకవి జీవితమును చరిచి
అనేక తత్వగ్రంథములను వ్రాసి అజ్ఞానాంధకారమున నల్లాడు జీవునిబ్రహ్మనుగా
మార్చెడు త్రోవజూపిరి.

వీరు రచించిన గ్రంథము లేబదివరకున్నవి. శ్రీ కవిగారు తమ దర్శన
మిచ్చుటకై నరసాపురము (పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా) వెళ్ళి అచ్చట ది. 23 జనవరి
1945 నాటి సాయంత్రము 5 గంటలకు దివి నలంకరించిరి. వీరి భౌతికదేహమును
పితాపురము దెచ్చి 24 వ తేది సాయంత్రము రైలుస్టేషను వద్దనున్న వారి
యారామములో సమాధి చేసిరి.

కలిదిండి వెంకటరామరాజు
శ్రీమతి బుచ్చి సీతయ్యమ్మగారు

పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా పెనుమంట్ర వాస్తవ్యులు
 శ్రీ దాట్ల లక్ష్మీపతిరాజుగారి శ్రీమతి అచ్యుతమ్మగారు.
 శ్రీమతి దాట్ల అచ్యుతమ్మగారి తల్లిదండ్రులు శ్రీ కలిదిండి
 వెంకట రామరాజుగారు, శ్రీమతి బుచ్చి సీతయమ్మగార్లు.
 వీరిది పొలమూరు గ్రామము. శ్రీ దాట్ల లక్ష్మీపతిరాజుగారు,
 అచ్యుతమ్మగార్ల కుటుంబ సభ్యులు బ్రహ్మర్షి శ్రీ హుస్సేన్‌షా
 సద్గురువర్యుల వద్ద మంత్రోపదేశము పొందిరి.

శ్రీమతి దాట్ల అచ్యుతమ్మగారు, వారి తల్లిదండ్రులైన
 శ్రీ కలిదిండి వెంకట రామరాజుగారు, శ్రీమతి బుచ్చి
 సీతయమ్మగార్ల జ్ఞాపకార్థము ఈ గ్రంథమును
 ముద్రించుటకు తోడ్పడి ధన్యులైనారు.

ఇందు వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు

1. అత్రి
2. బ్రహ్మ
3. విష్ణు
4. మహేశ్వరుడు
5. నారదుడు
6. భైరవుడు
7. విటుడు
8. శిష్యులు

స్త్రీలు

1. అనసూయ
2. గంగ
3. నర్మద
4. లక్ష్మి
5. సరస్వతి
6. పార్వతి
7. విలాసిని
8. నాట్యాంగనలు

అద్వితీయ పరబ్రహ్మ మబ్ధిగాగ
అందు మొదటితరంగమై యలరి వెలయు
నా మహమ్మదుస్వామి నే నాత్మయందు
దలతు నైహకాముష్మిక ఫలములకును

భక్తి ఆ ఖైలలీ గురువరుని దలచి
శ్రీ మొహియదీన్ బాద్షా మహామహుండు
నుతచరిత చాన్బియాంబ నా పితరులగుట
వారి పదముల కర్పింతు వందనములు.

అనసూయాదేవి

నాంది

చం. ఎవనివిశాలరూప మణు ♦ వేని నజాందమునింపి కాలమై
కవి కవితల్ రచించుటకు ♦ గాని యతీంద్రియమై రసాత్మక
ప్రవిమల ప్రేమసాగర త ♦ రంగ సుధా సముపాసితంబునై
తవులునొ, వాని తేజము స ♦ తం బిడుఁగావుత మీ కభీష్టముల్.

సూత్రధారుఁడు : (ప్రవేశించి) నటీ యిటు రమ్ము.

నటీ : (ప్రవేశించి) నాథా! ఏమి సెలవు.

సూత్ర : ఈదినమున మనమేదేని యొకమహానాటకము ప్రదర్శింపవలయును.

నటీ : అందుకేనా యీ మహాజనము వచ్చి నిరీక్షించుచున్నారు? - కాని -

ఉ. నాటకముల్ కవీశ్వరు ల ♦ సంతముగా రచించినారు నా
నాటికి వానిరమ్యతయు ♦ నాదరణంబును జారిపోయె నే
నాటక మాడినన్ జనులు ♦ నవ్వుదురో యవె వన్నె కెక్కి స
య్యాటలు నాట్యరంగముల ♦ నాచికొనెన్ మఱి చెప్పనేటికిన్.

సూత్ర : అగు నగు నది కాలపరివర్తనము. కాని,

తే.గీ. బెళుకురా శ్శున్న రత్నాల ♦ వెలలు పోవు
కులట లున్నఁ బతివ్రతా ♦ కులము పోదు
దొరువులున్నఁ బుష్కరిణుల ♦ పరువుపోదు
ప్రహసనము లున్న నాటక ♦ ప్రతిభపోదు.

నటి : ఇప్పు డేనాటక మాడి యీ మహాజనుల రంజింప జేయవలయును?

సూత్ర : తే.గీ. పాపములఁ బాపఁగల పతి ♦ వ్రతలకథలు
సుధలుగురియఁ బ్రదర్శించి ♦ చూపి రూప
కప్రకృష్టత నిలుపు మో ♦ కమలనయన
ప్రహసనంబుల వంచింప ♦ వలెనె వేరె?

నటి : అట్టిరూపక మేమున్నది?

సూత్ర : లేక యేమి? వింటివిగదా?

ఉ. అత్రి మహాతపోమహితుఁ ♦ డై యనసూయఁ బతివ్రతాలసత్
గాత్రినిఁ గూడియుండఁ ♦ ద్రిజగంబుల పాలకులౌ త్రిమూర్తులన్
బుత్రులఁ జేసి యామె తన ♦ పూతసతీత్వముచాటె నట్టి చా
రిత్రము నాటకంబు ఉమ ♦ రే యలిషాకవి వ్రాసె నెచ్చెలీ.

నటి : మహాభాగ్యము.

ప్రథమాంకము

రంగము - అత్యాశ్రమము

(అనసూయ చెలికత్తెలతోఁ బ్రవేశించి యుండును)

అన : చెలులారా! ఈవన మెంత మనోహరముగ నున్నదో చూచితిరా!

సీ. పృథువారిపూర పూ ♦ రిత పద్మినీ సము
జ్వల సరోవరము లా ♦ వంకజూడు
లలిత సస్యశ్యామ ♦ లంబై ప్రసూన సం
ఛాదితంబైన యా ♦ చక్కిజూడు
నానావిహంగ వి ♦ తాన మంజుల కల
స్వన సుధా ధామ మా ♦ వైపుజూడు
వివిధవృగార్భ క ♦ వితతి మేపుచుఁబోవు
జంతుసంతాన మా ♦ పొంతఁజూడు

తే.గీ. ఆలమందలు బట్టియ ♦ లవిగొ చూడు
అడవి నెమ్ములు కోయిల ♦ లవిగొ చూడు
అబ్జములఁ దుమ్మెదలరొద ♦ లవిగొ చూడు
హాయి నిడు గంధవాహంబు ♦ లవిగొ చూడు.

చెలి : చెలీ! అనసూయా! నీవును, త్రిలోకపూజ్యుడైన నీభర్త అత్రియును
నెందున్న నావ్రదేశము పవిత్రమును, రమణీయమును గాక
మరెట్లుండును?

తే.గీ. పృథుతపోధనుఁ డత్రి ప ♦ విత్రచరిత
నీవును సతీమతల్లివై ♦ యెసఁగె దమ్ము
మీర లుండుచోటును బచ్చ ♦ తోరణములు
నిత్యకళ్యాణములకును ♦ నెలపు గాదె!

- అన : ఇవి మీప్రియవచనములు.
- చెలి : అనసూయా! మన మాకాసారతీరమున, అపొన్నగున్నలమాటున, అలతావితానములచెంతకుఁ బోయి హాయిగా పాటలు పాడుకొందము రమ్ము.
- అన : నడువుఁడు.
- చెలి : ఎలా! ఇచ్చట లేని యంద మచ్చటఁ గలదా? అంతదవ్వుపోయి వనశకుంతములతో మన అనసూయా యేమైన వియ్యము లందవలసియున్నదా?
- అన : (తనలో) నాకు బిడ్డలు లేరని యీ చెలికత్తె నన్నెత్తిపొడుచుచున్నది. అగు నది నిజము.
- చెలి : అది గాదు. ఇది మనోజ్ఞమైన వసంతకాలము. మానవ జీవితములో నిట్టిపవిత్రసమయములెన్నో అన్నప్పుడు రానేరవు. కావున మనమందర మాప్రదేశమునఁ గూర్చుండి హాయిగా పాటలు పాడుకొని యానందింతము; రండు.
- అన : ఆనందము ముందు హృదయములో నుండవలయును. లేకున్న నీ ప్రకృతి సౌందర్యము లెన్ని యున్న నేమి ప్రయోజనము.
- చెలి : అది గాదు. ఈహృదయ మెటు మరలించిన నట్లు మారునను తాత్త్వికుల దృక్పథ మనృతము గాదు.
- అన : అగును గాని, అట్టివినోదములు వెలిబుచ్చుకాలము మనకు చిన్ననాఁ డే కూకటివేడితో సాగి కాలగర్భమునఁ గలసి యంతరించి పోయినది. ఇంక మన కాయానందము స్వప్నప్రాయము.
- చెలి : కావచ్చును. కాని, యిది యొక యానందము.

- అన : అగును. కాలనాథుడు వయస్సునుకుంచెతో మనశరీర ఫలకమునం దెన్నెన్నిమార్పులు, ఎన్నెన్నిరంగులు, ఎన్నెన్నికళలు దిద్ది యౌవనమను దివ్యత్వము ప్రసాదించినాడు! కాని యిదియును మార్చివేయును.
- చెలి : నిన్ను మార్చినాడేమో! నేను మారలేదు. నేను చిన్ననాడున్న పూపపిందెవలె నేటికి నొక్కలాగే యున్నాను.
- అన : అట్లనఁ జెల్లదు. చూడుము! నిన్నటికోరకము నేడు లతాంతముల విరిసి సౌరభముల వెదజల్లుచున్నది.
- చెలి : అగును. నీవీవనములోఁ బ్రవేశించునప్పు డున్న యానందమిప్పుడు లేదు.
- అన : (స్వ) ఈమె నామనోగతమగు చింతనెట్లు గ్రహించినది?
- చెలి : ఈయనసూయ సంతతి లేదనిలోలోన విచారించుచున్నది. సరే.
- అన : (స్వ) అనసూయా! నీవు వీణవాయింపుము. మేము నాట్యముచేసి యీవసంతుని నలరించెదము. (అని నాట్యము సేయుచు)

తే.గీ. బ్రతికినన్నాళ్ళు హాయిగాఁ ♦ బాట లాట
లందుఁ గాలంబు గడిపి దే ♦ హంబు విడిచి
పోవుట లెస్స; లేమి ని ♦ లోప కేడ్చి
బెంగలను గ్రుంగి క్రుంగి జీ ♦ వింపరాదు.

2. చెలి: అగు నావంకఁ జూడుము.

తే.గీ. తాటిచెట్టును జువ్వి పా ♦ దపము నిండు
మైత్రీఁ గొంగిలించినది; యా ♦ మాడ్చి మగువ
ప్రియునిఁ దమిఁగూడి వింత జీ ♦ వితముతోడ
కులుకుచుండును కలిమిలే ♦ ముల సహించి

1. చెలి: అందఱికన్న నాఁడువాండ్రదే నిషిద్ధజీవనమని తోచుచున్నది.

అన : అట్లనఁ జెల్లదు. సతికిఁ బతితోడిదే లోకము.

చెలి : అటులైన వారికి లోకమే లేదు.

తే.గీ. జామిపండ్లను గొఱుకుచు ♦ రామచిలుక;
 మావిచివురుల మెనవి జొం ♦ పములదాగు
 కోకిలంబును; సుమముల ♦ కొఱకునెమకు
 భమరము; వసంతవీధి మా ♦ ర్గశ్రమంబు
 దీర్చుకొని యేఁగి మదనుని ♦ గూర్చి పాడి
 విశ్వమోహనరాగంబు ♦ వెలువరించి
 విశ్వమంతయుఁ గరగించి ♦ వినుతిఁ గాంచు
 అట్టియానంద మున్నదే ♦ యతివలకును?

అన : అది యానంద మని యెట్లుచెప్పఁ గలము. అందుఁగూడ బానిసత్వమున్నది.

తే.గీ. కేకి పురి విప్పి యాడుచు ♦ నాకసమున
 మేఘమాలికకై చూడ్కి ♦ మెలపు నదిగొ
 చాతకము పయోధరముల ♦ నడి యెఱింగి
 టెక్క లల్లార్చి వానకై ♦ మ్రొక్కుఁ గంటె?
 సరసిలోపల వికసించు ♦ సారసంబు
 సౌరభంబులు విలిచి ♦ భాస్కరుని బిలుచు
 ఎవరు హృదయేశునెదను సే ♦ వింపకుండ్రు?

అత్రి : (ప్రవేశించి) అదిగో అనసూయ చెలికత్తెలతో నిందు విహరించు చున్నది.

అన : (నమీపించి) నాథా! మీ పాదపద్మములకు మీ దాసినగు నేను నమస్కరించుచున్నాను.

చెలి : స్వామీ! నమస్కారములు.

అత్రి : అనసూయా? నేను వచ్చి మీ యాటపాటల కంతరాయము కల్పింపలేదు గదా?

అన : లేదు.

సీ. వీణ వాయించిన ♦ గానంబు చేసిన
 ప్రియ నీవు మనసార ♦ వినుటకొఱకె;
 కథలు చెప్పిన, సుధా ♦ మధురోక్తి నెకసెక్కి
 మాడిన నీ వల ♦ రారుకొఱకె;
 తూగుటయ్యలలపైఁ ♦ దూఁగిన, విరిసరుల్
 గ్రుచ్చిన మది నీవు ♦ మెచ్చుకొఱకె;
 దాఁగుడుమూతలఁ ♦ దరులఁ గొమ్మచ్చులు
 నాడ, నాతోడ నీ ♦ వాడుకొఱకె;

తే.గీ. అద్దమునఁ దోచు ప్రతిబింబ ♦ మట్లు సతము
 నేను నీలోన లీనమై ♦ నిన్నె చూతు
 నిన్ను నాలో లయ మొనర్చి ♦ నిన్నె చూతు
 నీవె తక్కు నాకేదిలే ♦ దీజగాన.

అత్రి : దేవీ! ప్రియురాలవైన నీశీల మతి పవిత్రమును, మహనీయము
 నైయున్నది.

అన : అది తమ దయావిశేషము (అని తలవంచును)

అత్రి : దేవీ! నీవు నేఁడేల భిన్నురాలవై యున్నావు?

సీ. పున్నమచంద్రుని ♦ బురుడించు మోముద
 మ్మిని నవ్వువన్నెల ♦ నినిచెదీవు
 గంగాఝరీ సము ♦ త్తుంగ తరంగ సం
 గతులతో నీ పాటఁ ♦ గలపె దీవు
 ఆణిముతైపుసరు ♦ లలరులదండల
 తో నీదుపద్మముల్ ♦ తూచె దీవు
 శారికా కీర పి ♦ కారావములతోడఁ
 బలుకుల వియ్యంబుఁ ♦ గలపె దీవు

తే.గీ. స్వచ్ఛమగు కులశీల సం ♦ పదలఁ బొదలి
 బమ్మ సానవెట్టిన పైఁడి ♦ బొమ్మ నీవు
 సద్గుణంబులకును తావు ♦ సాధ్వీవీవు
 ఈవె అనసూయ! అనసూయ ♦ వే నిజంబు.

దేవీ! నీవగవునకుఁ గారణమేమి?

అన : నన్నీ చెలికత్తె లేమేమో యెకసెక్కుములు చేసినారు.

అత్రి : అది యేమి?

అన : నేనెంతో యానందముగా ఈవనమునఁ బ్రవేశించితిని.

అత్రి : సరే నీవెప్పుడు నానందదేవతవే కదా!

అన : అంత నాచెలికత్తెలు మాటలలోఁ బెట్టి “యీవనశకుంతములతో నీవేమైన వియ్యములందుటకువచ్చితివా?” అని నన్ను యన్యపదేశముగా నాకు బిడ్డలు లేరని యెగతాళి చేసినారు.

ఉ. పిల్లలు వాకిటన్ మనల ♦ వేడుకఁ జూడఁగ నోచుకొంటినో
 యుల్లము తల్లిడిల్ల వ్యస ♦ నోన్ముఖనౌదునొ గొడ్డురాలనై
 వల్లభి! యాఁడుపుట్టునకు ♦ భాగ్యము బిడ్డలుగారె ప్రాయ మె
 న్నాళ్లిటులుండు నీబ్రతుకు ♦ నన్ గతు లుండునె యెన్నియుండినన్.

అత్రి : దేవీ! నీవు చెప్పినది నిక్కము. నాకును, ఈచింతయే చిరకాలమునుండి హృదయము వేధించుచున్నది. కాని యీదుర్గతి నన్ను కదా బాధించును?

అన : అట్లందురేల? నే నర్థాంగిని గానా!

అత్రి : అర్థాంగి పుణ్యము పంచుకొనుటకే కాని భర్తపాపము పంచుకొనుటకుఁ గాదు.

అన : సరే సంతానమహాపుణ్యము నన్నుగూడఁ దరింపఁ జేయును గదా!

అత్రి : ఆహా! సందేహమేమి; నీయట్టిపవిత్ర చరిత్రలట్లే భావింతురు.

అన : నాథా! ఏమట్లందురు? ఆఁడుపుట్టువ పుట్టిన యేస్త్రీయైనను సుతులను బడయఁ గోరకుండునా!

అత్రి : అమాయకురాలా! అట్లు గడిదేరినవా రెందరు లేరు.

తే.గీ. సుతులఁ గని వారి సొంపును ♦ జూడలేక
చేతులారఁగఁ జంపి వే ♦ సినది గంగ
పాపభీతి యుండదు స్త్రీల ♦ కేవలైన
నిట్టే చేతురు స్వాతంత్ర్య ♦ మిచ్చిరేని.

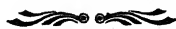
చెలి : (స్వ) ఆహా! అత్రీ! స్త్రీస్వాతంత్ర్య వాదులపై నెంతదెబ్బకొట్టితివి! నా వితండ వాదసిద్ధాంత మను మృద్ధాండము నీవాగ్ధండమున ధం అని బ్రద్ధలైపోయినది.

అత్రి : దేవీ అపత్యార్థమై మన మీశ్వరుని ప్రార్థితము రమ్ము.

అన : చిత్తము. (హారతి వెలింగించి),

శా. ఆపద్బాంధవ దీనరక్షక త్రిలో ♦ కాధార సర్వాత్మకా
ఆపోరూప యనంతతేజ భవదీ ♦ యంబైన విజ్ఞానమే
రూపానన్ లభియించు మాకుఁగరుణా ♦ రూపుండవై చూపవే
కాపాడన్ వరమీయవే యిడుమల్ ♦ గారింపవే యీశ్వరా.

అత్రి : దేవీ మనకు సంతతి కలుగువఱ కిచ్చటనేతపమాచరింతము.

రంగము - శృశానము

(భూతభేతాళాది రాక్షస పిశాచముల మధ్యమున పాపదేవతతో
గంగ ప్రవేశించి యుండును)

పాప దేవత : హుం

గంగ : హతోస్మి (అని మూర్ఛిల్లి లేచి) హతవిధీ నీవిధాన మనుల్లంఘ్యము, అప్రతిహతము, అనన్య సామాన్యము. అలోకవిపరీతమైన నీచెయ్దుము లగ్నికంటె, విషముకంటె, కంట కావృతమహాంధకార దుర్గంధ పంక సంకలితకాల కూపాంతరముకంటె, దుస్సహము, దుర్భరము, భయావహము. నేనింక నిలువలేను. నాయెడలు కంపించి పోవుచున్నది. ఉడికిపోవుచున్నది.

పాప : హుం

గంగ : హతోస్మి. అదే. అదే! పాపదేవత ఛాయారూపమున నావెన్నాడుచు పీడించుచున్నది. నన్ను పీల్చి పిప్పి చేయుచున్నది. జువ్విచెట్టు తాటిచెట్టును చుట్టి కబళించినట్టిపాపిని నానిలువెల్లంగల్మపోపేతము గావించి యలయించు చున్నది. నేనింక భరింపలేను. అంగలేను. నేల దొర్లిదొర్లి, కొండలెక్కి, బండలకుం దాకి, గోతులలోఁబడి నూతులలోనురికి చావక సమయక వేగి విసిగి భూమి చుట్టి, గతి గానక, మతి చెడి వెతలపాలై ప్రాణత్యాగము చేసికొన నెంచి సముద్రమునఁ గూలినను నాకది మోకాలిబంటియే యగుచున్నది. ఇంక నేనేమి చేయుదును? నాకెయ్యది తెఱవు? ఏది శరణ్యము? అయ్యో నాప్రాణములు కొట్టుకొనిపోవుచున్నవి.

మ. అమరత్వంబును, నాకలోకనిలయం ♦ బాచంద్ర తారార్కమా
ర్గము, నానాకలుషాపహంబగు నదీ ♦ ప్రఖ్యాతియుం బోయె నిం
క మహాకాల జటాచ్ఛటాభరణ గం ♦ గాదేవి యాజన్మక
న్య మహాపూతచరిత్ర యంచు నను స ♦ న్మానింపఁబో రెవ్వరున్

పాప : హుం.

గంగ : ఓశ్మశానవాసులారా! నాచిత్రచరిత్రమేమని యదుగుచున్నారా!
జడస్వరూపిణినైననేను సురశాపోపహతనై ఛిన్ననై దివ్యత్వంబు
వినర్జించి మానవ స్త్రీజన్మంబున నవతరించి భారతకులప్రసూతుం
డగుశంతనుని జెట్టబట్టి కాంచినసుతుల నేడ్వరను “అబ్బా! చెప్పక
జాలను” ఆముద్దుబిడ్డల గొంతులు నులిపి,

ఉ. నిండిననీటిభాండముల ♦ నేలను మోదినరీతి బిడ్డలన్
జెండితింబాపినైతి నిజ ♦ శీలముబూడిదలోనఁ బోసి యీ
దండధారిచేత యమ ♦ దండనపాలయితిన్ విముక్తి నా
కుండునె యీశ్వరుండు దయ ♦ నోమునెనన్నిక నెన్నడేనియున్.

పాప : హుం.

గంగ : హా! పాపము. తాపము. నేనింక జీవింపలేను. నాప్రాణములు
మూర్ఛిల్లిపోవుచున్నవి.

శా. ఆసల్ వాసె, విశీర్ణమయ్యె తను వ ♦ త్యంతంబు జీవంబులుం
గాసిం జెందె శశంబు సింగపుగుహన్ ♦ బడ్డట్టు లీకాటిలో
వాసం బేర్పడె నీపిశాచములకున్ ♦ భక్షింపనామాంసమున్
దొసిళ్ళన్ గొని త్రావరక్తమిడుచుం ♦ దున్ నిత్య మర్హంబుగన్.

పాప : హుం

గంగ : అమ్మా! అంత కన్ను లెఱ్ఱజేసి నాపై నురుకఁజూచుట నీకుఁ జెల్లునా?
అదిగో! పండ్లు కొఱుకుచున్నావు. వలదు. నీకిదే
నమస్కరించుచున్నాను. పాపదేవతా! పొమ్ము. నన్ను విడనాడి పొమ్ము.

పాప : హుం.

గంగ :

తే. నావిషాదకథావిధా ♦ నంబుఁ జెప్ప
లేను, వ్రాయఁగా లేను, నా ♦ తోనె యీమ

హాగ్ని చల్లారవలయుఁ గా ♦ ప్లానుషంగ
మైన ధూమంబు శిఖి లీన ♦ మైన పగిది.

పాప : హూం.

గంగ : దుస్సహమైన యీపాపపిశాచహూంకారములచే నామేను
ముక్కులైపోవుచున్నది; నేనింక సహింపలేను. ఒడలంతయు
దహించికొనిపోవుచున్నది. ఆహా తాపము! తాపము! నాకింక
నేదిశరణ్యము? ఏదికర్తవ్యము? ఓదుర్గా, ఓజగన్మాతా!

ఉ. భీతను పాపదేవతల ♦ వేదనకున్ విలపించు వేల్పుసం
జాతను, భూతలప్రణత ♦ జాహ్నవిఁ బుణ్యనదీలలామ వి
ఖ్యాతను సాటిబోటిని గ ♦ దా ననుఁ గావఁగరాదె యోజగ
న్మాత! దయాప్రపూత! సుగ ♦ ఇవ్రతసన్నత దుర్గ మ్రొక్కెదన్.

(అని మూర్ఛిల్లును)

దుర్గ : (ప్రవేశించి)

తే.గీ. అఖిలకలుషంబు లుడుపు పు ♦ జ్యోత్రవంతి
శివజటాజూట మెక్కిన ♦ సిద్ధకన్య
గగనమార్గానఁ గన్న యీ ♦ గంగ పాప
భీతయై యున్న నెవరికి ♦ భీతి గాదు.

ఈమె కురుకులపితామహుండగు శంతనుని బెండ్లియాడి యాతని వలనఁ
గన్న యేడ్వరుపుత్రులను గొంపోయి గంగలోఁ గలపినది. ఆ యమానుష
కృత్యమును జూచి నరసురయక్షరాక్షసాది జీవజాలంబులే కాక పంచభూతంబులు
గూడ నేడ్చినవి. కాని, యీజగజంత కొకింతయేని గనికర ముదయింపలేదు.
ఈపాపాణప్రాయ కీప్రాయశ్చిత్తము కావలసినదే. పాప మెప్పుడును ననుభవింపక
తీరదు.

తే.గీ. గర్భముల దింపుకొను జార ♦ కామినులును
కన్నబిడ్డలఁ జంపెడు ♦ కఠినురాండ్రు

పొందు యమబాధలకు మఱి ♦ మందు లేదు
పాపమున కెల్లరును భయ ♦ పడంగవలయు.

గంగా! మూర్ఖిల్లితివేల లెమ్ము.

గంగ : (లేచి) నమస్కరించి (స్వ) సామాన్యజనదుర్లభయైన ఈ దుర్గ తన
యావ్యాజకృపాకటాక్షమున సాక్షాత్కరించినది. నేనింక ధన్యనయ్యెదను
(ప్ర) దేవీ! పార్వతీ!

చం. సగము శరీర మిచ్చి తన ♦ సామిని గొల్చిన లోకమాత, రే
బవలు వెలుంగు మంగళ భ ♦ వాని, భవార్తజనంబు పాలికిన్
భగవతి, నీదుపాదములు ♦ పట్టిన గట్టిడి కాలపాశముల్
తెగు నని వేదముల్ పలుకు ♦ దీన ననాధను నన్నుఁబోవవే.

పాప : హుం.

గంగ : (భయమున గంపించి) దేవీ! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

దుర్గ : (స్వగతము)

ఉ. స్వైరవిహారలైన నెఱ ♦ జాణలు భర్తలఁగూడి యాత్మసం
సారము లెంతో దిద్దుకొని ♦ సంపదలన్ దులదూఁగజాల రే
పోరులొ పెంచి ఖేదముల ♦ ముంచి కుటుంబము కాపురంబులో
నీరముపోసికొందు రతి ♦ నిందలపాలయిపోదు రావలన్.

(ప్రకాశముగ) గంగా! భగినీ! నీకిప్పు డేమి కావలయును.

గంగ : ఈపాపదేవతలనుండి నాకు విముక్తిఁ గావింపుము, తల్లీ నీకిదె
నమస్కరించుచున్నాను.

దుర్గ : ఓ భూత భేతాశాది పిశాచ సమూహములారా! ఓ పాప దేవతలారా!
మీరెల్లరు పటాపంచలై తొలఁగిపొందు మీకిదే యాన!

భూతములు : హా! హా! హతోస్మి హతోస్మి పాహిమాం పాహి

(అని పోవుదురు).

గంగ : ఆహా! నేనింక చరితార్థనైతిని. ఈ శృశాన పిశాచములన్నియు సూర్యరశ్మిచే మంచు తెర విడిపోయినట్లు మాయమైపోయినవి. నాపాపదేవత యాకాత్యాయినీ వరప్రసాదమున నేడు భస్మీభూతయైపోయి యుండవచ్చును.

పాప : హూం.

గంగ : హతోస్మి (అని దుర్గను కౌఁగిలించుకొని) తల్లీ రక్షింపుము.

దుర్గ : గంగా! ఈ దేవత నన్నుఁగూడ లక్ష్యపెట్టకున్నది.

గంగ : అయ్యో, ప్రణవస్వరూపిణివైన నిన్నే యీదేవత సరకుసేయకున్నదియా?

తే.గీ. పాపకారిని ఘోరశా ♦ పోపహతను
పాపపైశాచికక్రూర ♦ పరితపాగ్ని
దగ్ధ నగు నాకుఁ గలదె క ♦ ర్తవ్య మింక
నాశ లన్నియుఁ దెగి యడు ♦ గంటిపోయె.

దుర్గ : గంగా, సోదరీ! నీవిట్లు వాపోవవలదు. దేవతల సమారాధించి ప్రశాంతచిత్తపు కమ్ము (అని అంతర్ధానమై పోవును).

గంగ : (చేతులు మోడ్చి)

తే.గీ. దీనురాల ననాథను ♦ దిక్కుమాలి
వేడుచుంటిని ముక్కోటి ♦ వేల్పులార
వేల్పుటిల్లాండ్రులార? నా ♦ వెతలఁ దీర్చ
రండు మ్రొక్కెద నిదెద నీ ♦ రాజనములు.

(తెరపడును)

ద్వితీయాంకము

రంగము - కైలాసము

(బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు - సరస్వతి, లక్ష్మి, పార్వతులు -
నారద, వశిష్టులు ప్రవేశించి యుందురు)

మహేశ్వ : నారదా! నీవు చెప్పిన అత్రి అనసూయల చరిత్రము మిగుల
ప్రశంసనీయము.

విష్ణు : అగును.

ఉ. అత్రి మహాతపోమహితుఁ ♦ దైనను నాయనసూయ వానికిఁ
క్షేత్రముగావునన్ సిరుల ♦ చేఁ దులదూఁగి యిహంబు స్వర్గమ
ట్లాత్రముదక్కి సౌఖ్యముల ♦ హాయిగ వైదికకర్మ నిష్కంధై
చైత్రరథంబుఁజేసె ముని ♦ సంతతికిన్ దనయిల్లు నిత్యమున్.

బ్రహ్మ : ప్రపంచమున నట్టి మహనీయులు లేకపోలేదు.

దౌవారికుఁడు : (ప్రవేశించి) దేవా! ద్వారమునొద్ద నొకయామె వచ్చి వేచియున్నది.

మహేశ : రమ్మని వచింపుము.

నర్మద : (ప్రవేశించి) దేవదేవులైన త్రిమూర్తులకును మహనీయులైన
మహర్షులకును నమస్కారములు.

విష్ణు : నీపేరేమి?

నర్మ : నర్మద.

బ్రహ్మ : నీభర్త?

నర్మ : నేనవివాహితను.

మహేశ : తపస్విని!

మ. పడఁతుల్ పెండిలికానివారలకుఁ ♦ గైవల్యంబు సిద్ధింపదన్
 నుదులాలింపవొ యొంటిమై నడవిలో ♦ నూరేండ్లుపాసించినన్
 బడయన్జాలరు మోక్షసంపదలు దాం ♦ పత్యంబున గల్గు పె
 క్కిడుమల్ ప్రాయికమైన దుఃఖముల నెం ♦ తే నొంది రాకుండినన్.

నర్మ : అయ్యో! నాకింకెయ్యది మార్గము.

వసిష్ఠుడు : తల్లీ! నీవు తిరిగి జగదభిముఖివై పోయి గృహస్థాశ్రమమును
 స్వీకరింపుము.

నర్మ : ఆ యిహముత్రార్థఫలభోగమును నేనెట్లు స్వీకరింపఁగలను? అది
 వమనాన్నము గదా.

నార : అగును కాని స్త్రీలకు సన్యాసినీత్యము లేదు.

నర్మ : మాయామహితమైన సంసారమహాంధకారమున బడి పడఁతులందరు
 చావలసినదేనా?

వసి : స్త్రీప్రకృతి భోజ్యము గాని, భోక్త గాదు.

నర్మ : సర్వక్రియానివృత్తి గలిగిన నేల జీవన్ముక్తి రానేరదు?

నార : స్త్రీలకురాదు.

వసి : సాధ్వీయై కైవల్యము చూరఁగొనవలయును.

నర్మ :

సీ. విషయేచ్ఛలను మున్ది ♦ విజ్ఞవీగెడు ఘోర,

విశ్వసంసారంబు ♦ విడిచివిడిచి

ఎండవానల కాఁగి ♦ తిండితిప్పలుమాని

కష్టనిష్ఠురముల ♦ గడపిగడపి

సుఖదుఃఖముల రెంటి ♦ జోక్యంబు వర్జించి
నిర్వికల్పసమాధి ♦ నిలిచినిలిచి
ఊర్వదృష్టిని గగ ♦ నో పరిభాగంబు
కై వల్యపదమును ♦ గాంచికాంచి

తే.గీ. మనసు నిర్గుణార్చనకును ♦ మలపిమలపి
భావమునఁ గల వాంఛలఁ ♦ బాపిబాపి
చేరి యాత్మజిజ్ఞాసను ♦ జేసిచేసి
గడనఁ జేసిన తపమెల్లఁ ♦ జెడియె నొక్కా

వసి : నీవు పొరపడుచున్నావు.

మ. తపమన్నఁ ప్రతనిష్ఠలన్సలిపి మం ♦ త్రధ్యానపూజావిధిన్
జపముల్ సేయుట గాదు గృహ్యమగు సం ♦ సారార్థవంబీది యం
దుపవాసంబునా భోగసంపదనా యే ♦ దోరీతిఁ గాలంబు బు
చ్చి పరాత్మున్ భజించుటే తపము స ♦ చ్చీలంబు చింతింపఁగన్.

నర్మ : పరమపూజ్యులైన మీయాదేశమును నేను శిరసావహించి తిరిగి
భూలోకాభిముఖునై పోవుచున్నాను. నాకింకేమి గతి!

మహే : అనఁగా?

నర్మ : సర్వజ్ఞులైన మీరెఱుంగని దేమున్నది.

తే.గీ. తల్లి దండ్రీ లేని ♦ తమ్ములు లేని య
నాథ నయ్య నాకు ♦ నాథుఁ డెట్లు
వచ్చు? సొమ్ము లియ్య ♦ వచ్చినవారికే
పెండ్లి గాని నాకుఁ ♦ బెండ్లి యగునె?

నార : నర్మదా! నీవన్నది నిజము.

బ్రహ్మ : సృష్టిలో మానవులు వధూవరులై ధర్మార్థకామముల యథావిధి నెరవేర్చు
వలయును గాని, యీ శుల్కదురాచారము లేల పెంచిరో తెలియదు.
ఇంతకన్న మహాపాప మేమున్నది.

- విష్ణు : స్వార్థపరులకుఁ బాపభీతి లేదుగదా!
- మహే : నర్మదా! వరశుల్కన్యాశుల్కముల బలిమిని గ్రహించిన వార లెట్టి యమదండనకుఁ బాల్పడి నరకాగ్నిం గాలుచున్నారో చూచితివా (అని ప్రేలిచే పాతాళము చింపి చూపించును).
- నర్మ : దుస్సహము, దుస్సహము. ఘోరము. మహేశ్వరా! వారనుభవించుచున్న యమదండనముఁజూడఁజాలకున్నాను. దుర్నిరీక్ష్యమైన యీదృశ్యము నాయెదుటనుండి తీసివేయుము.
- నార : శంకరా! ఈనరక మీనర్మద కేల చూపెదవు? ఆ వరశుల్కములు పట్టు పాపాత్ముల కగవటువుము.
- విష్ణు : వారనుభవించుచునే యున్నారు.
- మహే : నీవింక కైలాసము విడిచి వెడలుము. భూలోకమున నీకెవరు తొలుత నెదురయ్యెదరో వానిని బెండ్లియాడుము. నీకు ధనమక్కఱలేదు.
- నర్మ : మహాప్రసాదము.
- తే.గీ. బాలభానునిఁ గబళింప ♦ వచ్చు; జిన్న
బుట్టవలె మంచుకొండను ♦ మోయవచ్చు;
సూదిబెజ్జాన నేన్గులఁ ♦ జొనుపవచ్చు
గాని యతి కష్ట ముత్తింటి ♦ కాపురంబు.
- (అని తిరోహిత యగుచున్నది)
తెరలో (మాంపాహి శంకరా మాంపాహి)
(అందఱును లేచి) యేమా యార్తనాదము!
- విష్ణు : ఏమో తెలియదు.
- బ్రహ్మ : నరకలోకము నుండి వినవచ్చుచున్నది.
- విష్ణు : ఎవరో పాపాత్ములై యుండవచ్చును.

మహా : ఆ యార్తధ్వనులు చేయుచున్నదెవరో మాకెఱిగింపుడు.

గంగ : (తెరలో)

తే.గీ. శూలితలనెక్కి శివజటా ♦ జాలములను
ముసుగుగాఁ దాల్చి దాగుడు ♦ మూతలాడి
వలచి వలపించినట్టి యా ♦ లలన నేను
గంగ యనుదాన నరకాగ్ని ♦ గాలుచుంటి.

దేవా! నన్ను నీమ్రోలకు లాగికొనుము.

మహా : గంగా! నాత్రిశూలము నూతగాఁ జేసికొని నాయెదుటికి రమ్ము!
నీకేమియును భయములేదు. (అని త్రిశూలము పంపును; గంగ
పైకివచ్చి) దేవాదిదేవులారా నమస్కారము. జగజ్జనకులైన
మారందఱొక్కసారి దర్శనమిచ్చి రింక నా పాపపంకము లడుగంటినవి.
నేనింక ధన్యనయ్యెదను.

పాప : హుం.

గంగ : అయ్యో, యీ పాపదేవత కైలాసమునకు వచ్చినను నావెంటాడించుట
మానలేదు! ఏమి యావికృతాకారము, ఏమి ఆరక్తసిక్తాంగకములతోడి
భీభత్సరూపము, అయ్యో, ఎట్లు నాపైఁ బడఁ జూచుచున్నదో! ఎట్లు
రూక్షారుణితిలోలలోచనములతో జడిపించుచున్నదో! ఆఛాయా
రూపమైన మహాపిశాచము ఆధాకిని ఆమూడుగాళ్ళ ముసలిముండ
మండవంటి తలతో, గరికపోచలవంటి శిరోజసూచికలతో వికారముగా
త్రికాలములయం దొక్కనిముషమైన నన్నెడఁబాయక హుం హుమ్మని
రోషభీషణ మహార్భాటములఁజేసి నన్ను బీడించుచునే యుండును.
నాకింకేది కర్తవ్యము, ఏది శరణ్యము? ఓమహాదేవశంభో జగద్రక్షకా!

మ. గరళం బంగిటం బట్టినాడవు మహా ♦ కాలుండవై; శూలివై
పురసంహారము జేసినాడవు; మరున్ ♦ బూర్ణాహుతిన్ జేసి నా

వరయ్య మూడవకన్ను విప్పి; చని రు ♦ ద్రాస్థాణువై దక్షున
ధ్వరవిధ్వంస మొనర్చినాడవు నినున్ ♦ వర్ణింపగా శక్యమే!

మహే : గంగా! నీకేమి కావలయును?

గంగ : శంకరమహాదేవా! నా వెంటాడుచున్న యీపాపదేవతను నీ త్రిశూల
ధారచే వారించి నన్ను జరితార్థము జేయుము.

పాప : హుం.

గంగ : అదిగో.

మహే : అదియేమి గంగా?

గంగ : మహాదేవా! చెప్పజాలను.

దుర్గ : ఈమె శంతను సమాగమంబున సుతసప్తకమును గాంచి శమనున
కర్పించినది. ఆపాతక మీరీతి నీమెను బాధించుచున్నది.

గంగ : అగును మహాదేవా! అగును.

పాప : హుం.

గంగ : అదిగో! ఎఱ్ఱగ నల్లగ కొఱ్ఱవలెఁ దలవిరియఁబోసికొని నోట
నగ్నికణంబులు రాల భీకరాకారంబున వేయియేనుఁగులంత లావు,
వెలగ కాయయంత తలకాయ, చీపిరికన్నులు, మేఘగర్జనలవంటి
యరపులు, మిక్కిలి మలీమనమైన రూపముతో వచ్చుచున్న
ఆమహాకాళరాత్రి, ఆప్రళయకాల పుష్కలావర్తము, నేనుచూడను; ఆ
బాధపడలేను! నన్నది కొఱికి నాకడుపులో నిద్రించుచున్నది. హా!
యమబాధ! బాధ (అని మూర్ఛిల్లును)

మహే : గంగా! నీవేల భయకంపిత వయ్యెదవు? నాత్రిశూలముచే నీపాప
దేవతను నులుమాడెద (అని ప్రయోగించును, పెద్దఅగ్గిమంటలు

లేచును). గంగా! నీకు శాంతి చేకూరినదా! చూడు నీవెన్నాడుదేవత దగ్గమైపోయినది.

గంగ : (లేచి) ఏది?

పాప : హుం.

గంగ : దేవా! అట్లే యన్నది.

విష్ణు : అగును.

మహే : ఇది మిగుల చిత్రముగ నున్నదే!

శా. అగ్నిన్ నీరము లూరినన్, దపనుఁ దా ♦ యాకాశరంగస్థలిన్
భగ్నంబై ప్రలయంబు వచ్చినను, నీ ♦ బ్రహ్మాండముల్ విచ్చియు
ద్విగ్నంబుల్ దిగిభంబు లన్నియుఁ దమో ♦ విస్ఫూర్తి నల్లాడినన్
మగ్నంబందని నాత్రిశూల మకటా ♦ మాయింప దీభూతమున్.

విష్ణు : శంకరా! నాచక్రమును బ్రయోగించి దీనినుక్కడంచి నీ కమండానందమును సమకూర్చెద నుండుము. (అని ప్రయోగించును. అది తిరిగివచ్చి నిలుచును).

గంగ : అయ్యో! నాకింకేమి శరణ్యము.

పాప : హుం.

గంగ : (మూర్ఛిల్లును).

విష్ణు : అహా! ఇది కడుంగడు చిత్రముగ నున్నది. అవక్ర పరాక్రమమున విక్రమించు చక్రము, దిక్పక్రముల నల్లలాడించి జీవనహరియైన చక్రము నేఁడెంత వాఁడిచెడి నేలఁగూలఁబడినది!

తే.గీ. ఉడు గణంబులు మింటిని ♦ విడువవచ్చు
పర్వతంబులు భూమిని ♦ వదలవచ్చు

అగ్ని యుష్ణత్వమును బాసి ♦ యడగవచ్చు
కాని నాచక్రహతి రిత్త ♦ గాదు నిజము.

అట్టిశక్తి నేడేమైపోయినది?

బ్రహ్మ : ఇదియేమి మాయయో ఇదమిత్యమని నిర్వచించుటకు సాధ్యము కాకున్నది. ఈవసిష్ఠాదుల కేమైనఁ దెలియునేమో.

వసి : సర్వజ్ఞుఁడును సర్వపాప నాశంకరుఁడైన యీశంకరుఁడును, నిఖిలదానవలోకదారుణాగ్ని జ్వాలామాలికల నొక్కపెట్టునఁ జల్లార్చి లోకరక్షణార్థము బహువిధములఁ బదియవతారముల నెత్తి పదునాల్గు భువనముల సంరక్షించు నీసాక్షాత్పుండరీకాక్షుండును, చతుర్దశ భూనభోంతరాళంబులయిన బ్రహ్మాండంబు లొక్కయుచ్చాసవాయువుచే సృష్టించిన నీవును ఈగంగ మొరాలకించి యీమె పాపవిమోచన సేయలేకపోయిరన్న నిఁక నిది యెవరికి సాధ్యము?

ముగ్గురును : సాధ్యముగాదు.

నార : మీకు సాధ్యము గాదు.

ముగ్గురు : ఇంక ఎవరికి సాధ్యము?

నార : కలదొకవ్యక్తి

ముగ్గురు : నారదా? మాతో నెకసెక్కుము లాడుచుంటివా?

నార : అటులైన నేను మాడిపోనా.

మహా : నామూఁడవకన్ను విప్పనిదేనా.

నార : వలదు. ఇక్కడ దక్షుఁడుగాని, మన్మథుఁడుగాని లేరు. ఒకవేళ నేరక విప్పినను నీగంగను వెంటాడు పాపదేవతకు లక్ష్యములేదు.

విష్ణు : నారదా! ఇది యెవరివల్ల సాధ్యమగును?

నార : నేను మున్ను విన్నవించిన -

గంగ : (లేచి) నారదా! నాకది యెఱిగించి పుణ్యము గట్టుకొనుము. నారదా నీకుజోహారు సేయుదును.

బ్రహ్మ : అది యేదో చెప్పుము నారదా.

నార : అత్రియను నొక బ్రహ్మబుష్ఠి,

ముగ్గురు : అగును మే మెఱుంగుదుము.

నార : వాని యిల్లాలు అనసూయ,

మహే : అగును.

నార : ఆమె మహాపతివ్రత.

విష్ణు : అయిన నేమి?

నార : ఆమె తనపతివ్రతామహాత్మ్యమున నీ గంగపాపవిమోచన మవలీలగాఁ జేయఁగలదు.

గంగ : నారదా! నిజమేనానారదా! నాకేదో గతికల్పించుము. నీకిదే వేయివందనము లర్పించెదను నారదా!

బ్రహ్మ : ఏమి యీ నారదుని కల్లబొల్లులు! మామ్రోలనే భయము దక్కిపూటాడుచున్నాడు.

నార : అట్లనఁజెల్లదు! నేను నిజమాడుచుంటిని.

విష్ణు : నిజమేనా?

మహే : మావలనఁ గాని కార్యమా మానవమాత్ర సేయ సమర్థులుగునా?

నార : ఆ సతిపాతివ్రత్య మహాత్మ్య మనిర్వచనీయము. అనుపమానము. అమోఘము. ఆమె సాధింపని పని యీచతుర్దశభువనములయందుండఁబోవదు. లేదు.

విష్ణు : అంత నిష్కర్షగఁ జెప్పనొప్పునా? యిది సాహసము గాదా.

నార : కాదు.

తే.గీ. సూర్యునిన్ దీపములు పెట్టి ♦ చూపినట్లు
నోటనాలుక కలదని ♦ నుడివినట్లు
ఆసతి పతివ్రతామహా ♦ త్త్వంబు శుష్క
వాక్యములచేత వర్ణింప ♦ వశముగాదు.

ఆమె తేజ మట్టిది. అదియొక అపురూపమైన జ్యోతి.

బ్రహ్మ : ఏజ్యోతిర్మండలము లేజ్యోతిని గాంచి తలవంచుచున్నవో, చంద్రసూర్యాది తారాగణంబు లేపరతత్వ పదార్థము నవలోకించుటకై నిరంతరము నిజసత్వమును బ్రదీపింపఁ బరిభ్రమించు చున్నవో, యేది సదసత్పదార్థములచే భేదింపఁబడక ఆవాఙ్మౌనన గోచరమై ఆరూఢమై అవ్యక్తమై వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యముల కందరాని పరిపూర్ణ ప్రత్యగాత్మ స్వరూప స్వయంజ్యోతియై ప్రకాశించు చున్నదో, అట్టి మా త్రిమూర్త్యాత్మకమైన శక్తిసన్నిధి నేదో పరకపాటి పతివ్రతను ఆమె మహాత్మ్యమును తెగవర్ణింపుచుంటి విది నీకు మిగుల గర్వమైన పనిసుమా.

తే.గీ. మణులమ్రోల నల్లనిపూస ♦ మాట యేల
శరనిధులముందు సెలయేటి ♦ చాటువేల
ఏమృగము కాలుమోపిన ♦ నేనుఁగడుగు
మించనోపు? నట్టుల మమ్ము ♦ మింతు రెవరు?

నార : సరే! నాకిచ్చట నధిక ప్రసంగమెందుకు? మీమాటలు మీరే తుదకు పసంహరించు కొనవలసి వచ్చును.

వసి : నారదా! ఏమి నీసాహసము. త్రిమూర్తులైన యీమహనీయుల కడ్డు దగిలి వాదించుటకు జంకకున్నాడవే. మహాపతివ్రతయైన గౌరి, ఆ లక్ష్మీసరస్వతుల నేలపేర్కొనవు. వీరికన్న నాయనసూయమిన్నయా?

నార : అగును.

సీ. పుట్టి నింటికిఁ బతి ♦ పొమ్మనకుండఁగాఁ
బోయెను గౌరి వా ♦ పోయిపోయి
కనక కంకణములు ♦ ఘల్లు ఘల్లన లచ్చి
యిల్లిల్లు దిరుగాడు ♦ నిలువడి విడి
పలునోళ్ళలోఁ బడి ♦ పలురంగులై మాఱి
రవ్వపాలయ్యె భా ♦ రతివధూటి
పుణ్యపాపంబుల ♦ మోయుచుఁ బొక్కుచు
పాంసులయై క్రిందు ♦ పడియెఁదాఱి

తే.గీ. ఇట్టులూహింపఁ బ్రతిసాధ్య ♦ కేడ్డో లోటు
దోచుచుండెను; అనసూయ ♦ తోయజాక్షి
యందు నేలోటు పొడమ ద ♦ య్యతివమిన్న
మహిఁ బతివ్రతలకుఁ దల ♦ మానికంబు.

లక్ష్మి : నారదా! నీపొగడ్తల కేమి; ఇప్పుడు నర్మదా గర్వభంగమైనదా?

సర : తేవు అనసూయా గర్వభంగము కూడ నగును.

నార : అది యసంభవము.

తే.గీ. ముక్కముక్కలుగా మిన్న ♦ రక్కవచ్చు
రిక్కలన్నియు నొకమూలఁ ♦ ద్రొక్కవచ్చు
పంచభూతంబు లల్లలాఁ ♦ డించవచ్చు
కాని సాధ్వలఁ దాక నె ♦ వ్వానితరము!

బ్రహ్మ : సరే చూచెదవుగాక!

సర : తప్పక ఆ యనసూయా గర్వభంగము గావింపవలయును.

నార : వలదు; మీకే గర్వ భంగమైపోవును.

విష్ణు : నారదా! నోరుకట్టుము. ఇదె మేముపోయి అననూయను పరీక్షించెదము.

తే.గీ. జపములను జేసి నర్మద ♦ స్వర్గపురిని
జేరలేక యధోగతి ♦ జారిపోయె

నార : కేవల పతివ్రతలఁ బరీ ♦క్షింపఁ గోరి
మూడుమూర్తులు శిశువులై ♦ పోవఁగలరు.

సర : సరిసరి త్రిమూర్తులు శిశువులై పోదురా!

దుర్గ : నారదా! నీవు తారతమ్య పరిజ్ఞాన శూన్యఁడవై దూరుచున్నావునుమా!

నార : లేదు. నర్మదను మీరు స్వర్గపురినుండి నేలకు ద్రోసివేసి నామని యుష్పింగుచుండిరే గాని మహాపతివ్రత లానఁబెట్టిన దేవలోకమే పణఁకి వారిపాదములకు జోహారు సేయవలసివచ్చు ననుమాట మీకుఁ దెలియదు కాఁబోలును.

మహా : నీబీరములింక చాలించుము.

ఆకాశవాణి

తే.గీ. గంగ నీపాపచయ మింక ♦ గడవఁజోదు
కట్టి కుడుపును నీకింక ♦ గతులు లేవు
ఆమహాసాధ్వి అనసూయ ♦ నాశ్రయించి
జన్మతరియింపనేర్తు వా ♦ చక్కింజనుము.

గంగ : ఆహా! ఆకాశవాణి యేమనుచున్నది (అని పై పద్యము చదివి) ఆ యనసూయాదేవి నే ఆశ్రయింపుమనుచున్నది. నేనామెనే వెదకుచు పోయెదను.

తృతీయాంకము

రంగము - శృశానము

(భైరవుడు ప్రవేశించి యుండును)

భైర : నేను భైరవుడను. ఇది భైరవాలయము.

ఈతఁడు పిశితాశనుఁడు. ఇచ్చట నిరంతరము బలులు, వధలు, జరుగుచుండును. మధ్యము కడలవలకొలది నైవేద్యము పెట్టఁబడుచున్నది. పెక్కు రీ మధ్య మాంసములకై వచ్చి పెద్దబీభత్సము చేయుచుందురు.

(కల్లు మేకలు తీసికొని పురజనులు ప్రవేశింతురు)

పురజనులలో నొకఁడు :

మానవులను దేవతలు నడుపుచుందురు. దేవతలలో భైరవుఁడు ఘనుఁడు. ఈతఁడు దేవదానవులకు అమృతము పంచి పెట్టునప్పుడు స్త్రీరూపము ధరించిన విష్ణువునకు శివునివలనఁ బుట్టినకాలుఁడు.

ఈ కాలుఁడు లోకమారణము సేయుచుండ ప్రాణములకుఁ బ్రాణముల బలినిచ్చి మానవలోకమును కాపాడు తత్వము శాక్తేయులు కనిపెట్టినారు. యజ్ఞదులకు హవిస్సువలె దీనికి మధ్యము ప్రధానము. మధ్య మాంసములకు మించిన మోక్షమేలేదు.

పుర : నిజము.

భైర : ఇదే తత్వసారము.

ఉ. మధ్యము మాంసముల్ మెనవి ♦ మానినులన్ జతఁగూడి హాయిగా
వాద్యములన్, వినోదములఁ ♦ బాటల నాటల సంతసించి దు
ర్భేద్యములైన మానసిక ♦ వీధుల దుఃఖతమన్ను బాసి యా
యుద్యమమందు రేబవలు ♦ నుండుటె స్వర్గము వెఱయున్నదే॥

పుర : లేదు.

భైర : (మధ్యము ద్రావి)

తే.గీ. మధువె యమృతంబు శైలూషి ♦ మంజువదన

లెల్లదేవకన్యలు; గాన ♦ మే రసంబు

తంత్రినాదమె తేజంబు; ♦ తలప వేశ్య

వాటికయె సుమ్ము కైలాస ♦ పట్టణమ్ము.

(నాట్యాంగనలు పాటలు పాడుచు నృత్యము సేయుదురు)

పాట

నేను చంచలను

నారసిక - తెఱుంగా - దరమా

సొంపారంగా - సొంపార - దరమా

సొంపారంగ - సొంపార - సొంపార

సొంపారంగ - నేను

నగవూమోవి సొగసుగువదనము

సిగవూరీవి - కావలెనా - కావలెనా కావలెనా ||సొంపా||

పాటల తీరు ఆటలసౌరు

నీటైననుదురు సొంపారంగ

భైర : ఆహా! యేమి యీకాంత యొయ్యారము! ఏమి యీ హోయలు! ఎంతసౌరు మీరుచున్నది! బలే! ఇందువదనా! బలే! యీ భైరవుని మెడలోని పూలదండ నీమెడలో నలంకరించుచున్నాను. ఈ భైరవుని పానపాత్రలో తియ్యని యాసవము నీకిదే తెచ్చి యిచ్చుచున్నాను (అని యిచ్చును).

తే.గీ. సొగసుకన్నులజిగి ♦ బిగువైనయురమును

మొగలిపువ్వువన్నె ♦ మిగులుమేను

భోగవిలసనంబు ♦ రాగంబుగల వెల

బోటి విటుల కొంగు ♦ మూటగాదె.

విటుడు (ప్రవేశించి) ఎవరో నాపేరెత్తుచున్నాడు. ఈవిలాసిని నా యుంపుడుకత్తె. నేడు భైరవు నర్పించుటకు వచ్చినది. దీనిని వెదకుచు నేను వచ్చితిని. ఇక్కడ మఱియొకనాటకము జరుగుచున్నది. దీనిని ప్రచ్ఛన్నముగా నిలిచి చూచెదను.

విలాసిని : (పాడుచు నాట్యము సేయును)

భైర : బలే! ఏమిసాగను!

తే.గీ. విటుపుజూపులు నగుమోము ♦ కురల విరులు

నడుముసన్నంబు కుచభార ♦ మడుగరాని

హౌయలు కంకణక్వణనము ♦ లోలయునట్టి

యీమె విటనారిఁ జేరి య ♦ ర్థింతుఁ బ్రేమ.

విటుడు : “ఈమెవిటనారిజేరి యర్థింతు ప్రేమ” అనగా ఈవిలాసిని నా వేశ్యయని గ్రహించినాడు.

విలాసిని : (భైరవుని జూచి నవ్వి)

తే.గీ. జలజనేత్రలఁ బతు లవ ♦ సరముకొలఁది

కోరుదురెకాని ప్రేమ యే ♦ కోశమందు

నుంచ రనుమాట కల్లఁగా ♦ నెంచరాదు

వానకైపట్టు గొడుగు కై ♦ వడిఁ దలంప.

విటు : ఆహా, ఏమి యీలాగనుచున్నది. యీమెమనస్సు నామీఁద నుండి తిరిగి పోయినదా యేమి! దీని కంతకు భైరవుడే కారణమై యుండును.

భైర : (స్వ) నేను బహుకాముల కామినీలంపటుఁడనై చరించుటచే రోగములచేత నా యొడలు కుళ్ళి అతుకులకుక్కి యైపోయినది. ఒకవంక కురుపులు సలుపుచున్నను విలాసినీ వాంఛావిభ్రాంతి నా స్వాంతమునందలి శాంతిని దూలించి యేలీలనైన నీ యెలనాగను గవయఁగోరుచున్నది. (ప్ర) ఆహా!

పాట

వలపును మది నిలుపలేను బాల

కాలమేల వెళ్ళ బుత్తువే విశాలఫాల ॥వ॥

విలా : రసికలోకవినుతా!

భైర : కాలమేల వెళ్ళబుత్తువే విశాలఫాల ॥వ॥

విలా : రసికలోకనుత!

భైర : విలాసభాసమానోల్లాసినీ శుభాంగి కాలమేల ॥వ॥

విటు : ఇంక నాయనుమానము తేలిపోయినది. నావిలాసిని నీ భైరవుడు హరించుటకుఁ జూచుచున్నాడు. ఇంక తడవు సేయక వీని తాళముపట్టవలయును. ఓరీ దురాత్మా! భైరవహతకా యిదే నాచేతఁ జిక్కితివి. నీవింక బాటిపోఁ జాలవు.

భైర : చెలీ ఒక్క ముద్దయ్యవా?

విటు : అరే నీకు నావిలాసిని ముద్దయ్యవలెనా! చూడు నీ వీపు బ్రద్దలుచేసి వేసెదను (అని తన్ని పాటిపోవును).

విలా : ఓహో! ప్రమాదము వచ్చినది. నాయుంపుడుమగఁడు వచ్చినాడు.

విటు : విలాసిని! నీసంగతి తెలసినది పద; నీశాస్తి ముందున్నది. (అని, యీడ్చుకొని పోవును).

భైర : (తేచి) హా! నిలువలేను. ప్రణములచే నిండియున్న యీ దేహము ఈవిటుఁడు కొట్టిన దెబ్బలచే మఱింత విడిపోయి యమబాధపెట్టుచున్నది. ఇంక నేనేమి చేయను, ఏది దారి? ఈవిటుఁడు చేసిన పరాభవముచే నాహృదయమును రర్తావస్తా పోయినది. హా! బాధ (అని నేలఁబడి) ఏదీ మధ్యము (అని మూర్ఛిల్లును).

నర్మ : (ప్రవేశించి) ఇదే భూలోకము. నాచరితము నాకే విచిత్రముగ నున్నది.

మ. అపవర్గంబున కంతరాయ మని మా ♦ యామోహ సంసార ఘో
ర పయోరాశినిఁ దన్ని వేసి యల స్వ ♦ ర్గద్వారముల్ వీడఁగాఁ
దపముల్ చేసితి యోగముల్ సలిపితిన్ ♦ ధన్యాత్మనై పోయినన్
నెవముల్ మోపి ధరిత్రిఁ దోసిరి సురల్ ♦ నిర్భాగ్యనై వచ్చితిన్.

ఇంక ముందేమున్నదో చెప్పఁజాలము. మిక్కిలి మలీమనమును, అసహనమును, భ్రాంతియను ముసుఁగుదీసిన మిగుల వికారద్యోతకమును, నైన యీప్రపంచక మహామాయా సంసారమున నొక పురుష వ్యక్తికి దాసియై సేవ సలుపక యున్న సతికి స్వర్గము లేదంట! అహో! యీ స్త్రీజాతి యెంత గర్వమైనది. ఎంతతుచ్చమైనది. నేనిందుండను. నేనిప్పుడే దీనిని ముక్కముక్కలుగఁజేసి అగ్నిలో మాడ్చి గాలిలో నెగిరి నీళ్ళలోఁ గలసిపోయెదను. నాకింక స్వర్గ మక్కఱలేదు. నా కాశాశ్వతబ్రహ్మ పద మనావశ్యకము. నాకు కైలాసము కక్కిన అన్నమున కన్న పరమనీచమైనది. నేనెంత మోస పోయితిని! ఎంతకాలము తపమాచరించితిని. ఎన్నెన్ని కడ గండ్లు సహించితిని. తుదకు నాకథోగతి తప్పదయ్యెను. సరే! ఇంక మిగిలినది యాత్మహత్య. ఇది యుక్తవ్యము కాని నేను పంచత్వము పొందకమున్నె యీస్త్రీయుపాధిని నేస్వామికో యొప్పగించి దీనినైవ్యము స్త్రీలోకమున కగపఱచెదనుగాక. (అని రెండడుగులు నడచి ఆదేవహతకు లేమిచెప్పినారు. ప్రథమ దర్శనమగువాఁడే నీమగఁడని-పాపము శమించునుగాక! నాకు మగఁ డేమిటి; నేను సర్వతంత్రస్వతంత్రను గనా; నా యంతరాత్మ మహా తపశ్శక్తిచే మార్తాండ మండలము వలె తేజో విరాజితమై ప్రదీపించుట లేదా! నేను మహా విరాధివీరులవలె స్వర్గద్వారము బ్రద్దలుచేసికొని వెళ్ళలేనా! సరే! ఇంక నాకు స్వర్గము-యాచింపగా వచ్చెడు తుచ్చమైన స్వర్గము-స్త్రీ పురుష భేదములతో నిండి యీర్వా గాఢాంకారవికారధ్యోతకమైన స్వర్గము నాకాలిగోరునకైన వలదు. లేదు. నాకా తలఁపే లేదు. నాయంతట నేనేశుచివై నాయంతట నేనే పరిశుద్ధునై నాయంతటనే నా స్వర్గము నేనే నా మోక్షము నేనే కట్టుకొని నేనే యానందించెదను. నేనే నివసించెదను. నాకీ యుపాధి యక్కఱలేదు. నాకీ మృతరూపకమైన స్త్రీత్వ మక్కఱలేదు. నేను జడస్వరూపమును. నేను మట్టిని. నేను బురదను. అమట్టిలో నొకరేణువును. అమృత్తికారేణు సముదాయమే నేను. నేను అమృతమై పోవుదును (అని మూర్ఛిల్లి పడిపోవును).

భైర : (లేచి) ఎవరీమహినీయ సౌందర్యశిలా విగ్రహము. ఇది శిలగాదు.
మానవకన్య. మానవకన్యల కింతలావణ్య ముండునా?

తే.గీ. ముంగురులసౌరు, చారు కు ♦ రంగలోల
లోచనంబుల బారు, నీ ♦ లోకమధుర
రాగముల తీరు మరుని సా ♦ రంగధరుని
మీరు నీనారి చిన్ని పొ ♦ న్నారి యహహ!

నర్మ : (లేచి) సరే. ప్రారబ్ధ కర్మ మనుభవింపక తప్పదు. కర్మభోగావసాన
పర్యంతము ప్రకృతి ననుసరించెదను. ఎవరో నాయెదుట
నిలిచినట్లున్నది. ఈతడే నాభర్త.

భైర : నెచ్చెలీ! నీవెవ్వతెవు?

నర్మ : నీకు నేను నెచ్చెలినే!

భైర : అది యెట్లు?

నర్మ :

తే.గీ. కటిక చీకటి వెన్నెల ♦ గాచినట్లు
నీళ్ళచేత తటాకముల్ ♦ నింపినట్లు
తపముచేత త్రిలోకముల్ ♦ దనిపి వ్యర్థ
రాలనై నేలఁబడిన న ♦ ర్మదను నేను.

భైర : (వణ్ణుకుచు) (స్వ) ఇదియేదో గొప్ప ప్రమాదమే జరిగినది. (ప్ర) నిన్ను
జూచిన నాకుఁ గంప మెత్తుచున్నది. ఇందలి యుదంతమేమి?

నర్మ : నేనవివాహితను. ఉత్తమక్షత్రియకన్యను. మహాతపస్సు చేసి చేరరాని
దేవలోకమును చూరగొంటిని. కాని దేవతలు దేవలోకమున
పతివ్రతలకుఁ గాని చోటులేదని పంపివేసిరి. కావున నిన్ను నేను
పరిణయ మాడెదను.

భైర : (తలవంచి) నన్నా!

రంగము - తపోవనము

(అత్రి, అనసూయ, శిష్యులు ప్రవేశించియుందురు)

అత్రి : దేవీ! అనసూయా! చిరకాలమునుండి యపత్యార్థమై మన మీశ్వరునిగూర్చి తప మాచరించుచున్నాము గాని మనకింకను గతి గానరాలేదు. రానురాను మండువేసవి ప్రవేశించినది. ఈ యరణ్యావాసము మిగుల దుస్సహముగ నున్నది.

ఉ. నిండినకాంతితో దిశలు ♦ నిండగఁగ జండమయూఖపంక్తి మా
ర్తాండుఁ దుదగ్రుండై వెడలఁ ♦ గ్రక్కి యజాండముగాల్చివేయఁగా
నుండినయట్లు మండిపడు ♦ చుండెను; కొండలునాకలంబు లీ
యెండను మాడి బూడిదయి ♦ యింగలముల్ వెదజల్లుఁ జూచితే!

ఆహా! ఎంత దుస్సహమైన యెండ కాయుచున్నది!

మ. జ్వలనజ్వాలలు వచ్చి లోకమును గా ♦ ల్పన్జూచెనో రాక్షసుల్
బలువై నీటిని మ్రింగి యగ్నిమనపై ♦ వర్షించుచున్నారో యా
ప్రలయం బప్పుడె వచ్చెనో దశదిశల్ ♦ భగ్నంబులైపోవునో
తెలియన్రాదు నిదాఘ మిట్టి దగునే ♦ దిక్కింక మాకున్నదే.

అన : నాథా! జనపదములన్నియు కాలిపోయినవి. ప్రజలందరు పటాపంచలై పోయినారు.

అత్రి : అగును.

చం. లలన! ఖగంబులన్నియుఁ గు ♦ లాయములన్ విడనాడి దీనతన్
వలసలఁబోయె; జంతుతతి ♦ ప్రాణము వాసెను; వృక్షపంక్తి బా
రులుగ నశించె; సుందరస ♦ రోవరముల్ మరుభూము లయ్యె నీ
ప్రళయసమోష్ణకాలము భ ♦ రం బతికష్టము ప్రాణికోటికిన్.

అన : ఈమహాప్రళయము వచ్చుట కేమికారణము.

అత్రి : అనసూయా! ఇది కాలవైపరీత్యము సుమా! నాకు మిగుల దాహము వేయుచున్నది (అని మూర్ఛిల్లును).

అన : అయ్యో! కుండలోని నీరుసహితము ఎండిపోయినది. ఇంక నేనేమి సేయుదును. ఇంక నానాథునిదగ యెట్లుతీరును.

తే.గీ. ప్రాణనాథుఁ డడిగిన నీ ♦ రైనఁదెచ్చి
యియ్యలేనట్టి సతిబ్రతు ♦ కేల దాహ
తవుఁ డగు మిత్రునకు గొంతు ♦ దాక నీట
మునిఁగి దగ దీర్చలేని ప ♦ ద్మినివిధాన.

అయ్యో! ఇంకనానాథుని దగదీరు నుపాయమేమున్నది. శిష్యులారా! మీరిచట జాగరూకులై యుండుఁడు. నేను వెళ్ళి నీళ్ళిందైన దొరుకునేమో చూచి వచ్చెదను.

శిష్యు : అమ్మా! గంగ భూలోకమందే లేదట!

అన : అది యేమి!

శిష్యు :

తే.గీ. అమ్మగంగమ్మ శంతను ♦ నాత్మభవుల
నేడుగురిఁ జంపి పాపంబు ♦ తోడ నరక
మండుఁ బడి స్వయందగ్ధయై ♦ మ్రందుచుండె
నిప్పులేగాని నీరూరు ♦ నెలవు లేదు.

అన : లేదని యూరకుండఁజెల్లునా! పరమపతివ్రత యగుగంగపై మీరాఠోపించినదోషములు విశ్వసనీయములుగావు.

శిష్యు : సరే! క్రమముగా మీకే తెలియును. పాద్యమినాఁ డగపడనిచంద్రుఁడు విదియనాఁడు దాగునా?

అన : (కలశముతీసికొని) జలమెందేని లభించునేమో చూచెదగాక (అని వెడలును).

అత్రి : దేవియేది?

శిష్యు : అమ్మగారు నీళ్ళకై వెళ్ళినారు.

అత్రి : ఎట్లు వెళ్ళగలిగినది. ఎండ నేడు మిక్కిలి భయావహముగ నున్నది గదా!

ఉ. నిప్పులు రాలుచున్నవి య ♦ నేకతరుప్రకరంబు లెండిపో
నొప్పెడి యెండలో నడచి ♦ యొంటిగ మాయనసూయ పోయె నే
చొప్పున నీళ్ళుతేగలుగుచు ♦ జూడంగరాదు పరాత్పరుండు నా
యొప్పులకుప్ప సుందరన ♦ ముజ్వులగాత్రకుం దోడునీడగు.

అనసూయ : (దూరముగ ప్రవేశించి)

పాట

సుజలాగారమీకాన లోపలంగలదా
జూపరే మొరవిని సురలారా
నానాధుండు దగతోబడి గాసిజెందిజలము
గోరపయనమైతి నీనదికి ॥సు॥

అయ్యయ్యా యెక్కడ వెదికినను చేరెండు నీళ్ళు లభింపకున్నవి. ఓదైవమా! యింక నేది గత్యంతరము. మాదేహము నీ దాహగ్నిని దహింపఁ జేయుటకే నీ సంకల్పమైనచో మేము పరమ సంతోషముతో నీ ప్రాణము లాహుతి సేయనున్నాము. నాభర్త దాహార్తుడై తపించి పోవుచున్నాడు. నేను మిగుల వసివాడిపోయితిని. యీపిడుగులు రాల్చుచున్న యెండలో నాకాళ్ళు మాడి పొక్కులైక్కినవి. నేనింక నొక యడుగైన ముందర కిడఁజాలను. (నేల చదికిలబడి);

పాట

మాకాలాగతికి ఇంకేమననూ
 ఈకానన్ జలము లభింపక మాప్రాణ
 మూడిపో వ్రాసిన విధిని
 జయింప నొంపనెవరులేరు. ||మా||

గంగ : (ప్రవేశించి) అయ్యో, ఈపాపదేవత వృక్షమునకు ఛాయవలె నా
 వెన్నాడుట మానకున్నది.

మ. పసుపో కుంకుమో తారహారచయమో ♦ వస్త్రంబులో, మాడలో,
 మెసవన్ గుంభమో మాంసమో; మధువాపే ♦ ర్మిన్ గోరుమేనిత్తున
 క్కసుదీరన్ నను బీల్చి వేయకుము నా ♦ కాయంబు నీ రయ్యె ర
 క్కసి పాపానలరాశి నన్ను విడువం ♦ గారాదె నిఁ మ్రొక్కెదన్.

పాప : హుం.

గంగ : అయ్యో! చంపివేయకుము. ఇంకేమిగతి.

చం. ఉడికెడు సున్నమట్లు కలు ♦ షోదధి పొంగ మునింగి పోతి నా
 యొడలు దపించి పోయె నిలు ♦ పోపక యేగితి మూడులోకముల్
 కడకుఁ ద్రిమూర్తు లాత్రిదివ ♦ కాంతలు నాకలుషంబు బాపకే
 విడిచిరి యర్జుమున్, విడిచి ♦ పెట్టినరీతిఁ దిలోదకమ్ములన్.

అట్లు హతాశనగు నా యవస్థం జింతించి సకల విజ్ఞాన విశారదుండగు
 నారదుండఁడు అనసూయ నాశ్రయింపు మని యానతిచ్చినాడు. అదే ఆకాశవాణి
 పాడినది! మహాభాగ్యమని గ్రహించి యాయత్రి తపోవనమునఁ బ్రవేశించితిని.
 కాని, యాయనసూయ యింకను నాకుఁ గానరాలేదు.

అన : అకుటకటా! ఎంతదురదన ననినది

ఉ. చేరెడు నీళ్ళకున్ బడలి ♦ జీవమువాసెడు మమ్ముఁ జూచినన్
గూరిమిరాదె దీనజన ♦ కోటిని బ్రోచెడువారు లేరె సం
సారవిషాల్ని జచ్చి చితి ♦ శాంతివహింపంగ నాముణంబెటో
తీరునుగాని భర్తదగ ♦ దీర్చని దుఃఖముపోదు నామదిన్.

(అని మూర్ఛిల్లును)

గంగ : ఎవరి దాయార్తనాదము.

అత్రి : శిష్యులారా! మీయమ్మ యెందేగినదో వెడకి తీసుకొని రాంగలరా?

శిష్యు : జొన్నలు నేలఁజల్లినఁ బేలాల్లెపోవుచున్న యీభూమిపై
మేమొక్కయడుగైన మోపఁజాలము.

అత్రి : అయ్యో! మీరే యిట్టులనుచుండ నీయెండ కా యనసూయ
యేమైపోవునోగదా. దేవీ! నీవేల నన్ను వదలిపోయితివి.

ఉ. ఓచెలి! నీవునాయెదుట ♦ నుండినఁజాలును క్షుత్తిపాసలే
తోచవు రేబవళ్ళు సుఖ ♦ దుఃఖము లుండవు కల్మిలేములున్
గోచర మింతకావు సుమ ♦ కోమలి! యోయనసూయ! సర్వమీ
వై చరియింతు వీశ్వరుని ♦ యట్లు దలంతు భవత్స్వరూపమున్.

గంగ : (అనసూయను సమీపించి)

చం. సొగసుల దీవిరీవిఁ గడు ♦ సొంపులునింపు నిలింపకాంతలన్
బెగడుగజేయు నీయువిద ♦ భీతకురంగవిలోలనేత్ర పెన్
దగఁగొని మూర్ఛవోయెను ని ♦ దాఘ మహాతపవహ్నికీలన్
నాగిలిన పూలతీవన మ ♦ నోహరరూపము మాటుసేయుచున్.

పాప మీమె కొకింత జలము పోసిన బ్రతుక వచ్చును. అర్ధరక్షణము
మహాపుణ్యముగదా. అందును అర్ధనైన నాకిది లెస్సగ నెఱింగినపాపము. ఈ
నిగలారణ ప్రదేశమున హిమశీతల జల ప్రవాహమును బొటించి యాయంచయాన

పదసరోరుహంబుల స్ఫుశించి తరించెదగాక. (అని అదృశ్యమై పర్వతమునుండి ధారారూపమున వెలువడును).

అన : (కన్నులు తెఱచి) అయ్యోభర్తగారికి నీళ్ళియ్యలేనైతి నింకనేమి గత్యంతరము. ఆకొండనుండి యేదో ప్రోతస్సుదయించు చున్నట్లున్నది. ఆహా! నాకన్ను లెంత చల్లఁబడినవి.

మ. గిరి గర్భంబుల రెండుఁ జీల్చికొని సం ♦ కీర్ణంబులై చారుని
ర్హముల్ వెల్లువలొచు నీవసుధ స ♦ సృశ్యామలం జేయఁగాఁ
బరతెంచె; మరుభూమి రాక్షసివలె ♦ భక్షించు నాకొన్న మో
హరతి; స్వార్థపరాయణుల్ పరులలా ♦ భైశ్వర్యముల్ చూతురే.

(లేచి) ఆహా, గంగ పొంగి పొరలి యిదే వచ్చుచున్నది.

పాట

ఆహా సలిలము నది యిదిగొ
శిలల నడుమ సెలయేరులు పొడమెన్
మింటికి ధారలు నెగయన్.
గంటికి వింతలు గొలిపెన్.
ఎంతో సంతసము, చింతలువాసెను
కాంతుని దగ దీర జలము గొనెద॥ఆహా॥

కరుణారససమన్వితుడై పరమేశ్వరుఁడు నామొరాలకించి యీ స్వచ్ఛమైన, సుధాసదృశమైన శీతలజలస్వరూపమునఁ బ్రసన్నుడై యుండనోవును. లేకున్న నీ మరుభూమిలో నీ మండువేసవిలో నీగిరి గహ్వరమున నీరెక్కడిది? ఇవి మాకు చిరపరిచితములైన ప్రదేశములు గావా! ఇదియంతయు నాప్రాణవల్లబుని తపోమాహాత్మ్యము. (అని కలశమున నీల్లునింపుకొని, వేవేగముగ అత్రినిసమీపించి) నాథా! ఇవిగో నీళ్లు! వేగద్రావుఁడు లెండు. (అని కాళ్ళమీద పోసి లేపి వెనుకకు చూచునదికి గంగ ప్రవాహమున వెన్నాడి వచ్చును).

అత్రి : దేవీ! ఈసుధాసముజ్జ్వలమైన గంగ నెట్లు వెంటం బెట్టుకొని రాగ గలిగితివి. నీమహత్వ మనన్యసామాన్యము సుమా!

అన : ఆపోరూపిణీయైన గంగ సర్వాంతర్యామినియు, సర్వజగదాధారిణియుఁ గాదా, ఇచ్చట ప్రసన్నయైన దన్న వింత యేమున్నది? ఇది యంతయు తమ పూజాఫలితము.

శిష్యు : కాదు తల్లీ! నీదే మహత్వము. ఈ జలదేవత నీ వెంటనంటి రాకున్న మాప్రాణము లాయమదేవత లీపాటికి హుక్మాధూమమువలెఁ బీల్చి వేసియుందురు. మాకప్పుడే ఆకాశయాన గమనాగమన మమాకోలాహలము లభించి యుండును. మాతా! ఈ శీతల సలిలములు పోసి మాప్రాణములు నిలిపితివి (అని మొక్కి నీళ్ళు చేరలతో దీసి త్రావుచున్నారు).

అత్రి :

ఉ. వంచనయందు ప్రేమయుఁ గృ ◆ పాణమునందుఁ గృపారసంబు వ
ర్షించినరీతి నాగిరిద ◆ రీవర గర్భమునుండి నిర్ధరీ
సంచయ మేగుదెంచె నిట ◆ స్వర్గకవాటము విప్పి నట్లు శో
భించుచు నున్నదీ ప్రళయ ◆ భీతనిదాఘము మాటుసేయుచున్.

అన : నాథా! మనమీజలాధిదేవత నారాధించెదము రమ్ము.

పాట

ఆపోజ్యోతివి తేనమో గంగా
మాపై నీకృపఁ జూపు మభంగ.
మధురపూర హిమవారికోరి
నేపూజించి పడసితి శాంతి.

గంగ : (ప్రత్యక్షమగును)

అత్రి, అన : ఓ గంగామాతా!

శ్లో ఆపోరూపా సగుణభరితా సర్వలోకైకమాతా
సర్వారంభా ప్రణవవినుతా శాంత విద్యుత్ప్రపూతా
భవ్యాకారా దివిజవినుతా పాపనిర్ముక్త పాదా
త్రైవేణ్యాఖ్యా అమృతసదృశా తేనమో దేవి గంగే!

(తెర)

చతుర్థాంకము

రంగము - భైరవుని గృహము

(భైరవుడు, నర్మద ప్రవేశించియుందురు)

భైర : నర్మదాఁ నర్మదాఁ యెక్కడకుఁ బోయినావు

నర్మ : ఇక్కడనే యున్నాను.

భైర : ఏది మధ్యము!

నర్మ : (అందించును)

భైర : (త్రాగి) ఎంతహాయిగా నున్నది.

నర్మ : నాథా! ఈసురాపానము స్వర్గమార్గమున కవరోధమును
మహాపాపమును కాదా?

భైర : నీకెవరు చెప్పినారు. వారంతా భ్రాంతులు.

నర్మ : జ్ఞానులే భ్రాంతులా?

భైర : ఆహా! ఒకపారసీకకవి యెంతమహనీయుండో చూడు

ఉ. నెచ్చెలి స్వర్గమో యనుచు ♦ నీకడియాసయదేల స్వర్గమం
దచ్చర లాసవంబులె క ♦ దా కల వంతియ వేటులే వవే
యిచ్చటనున్న వింకగల ♦ వే త్రిజంగబులుచూపనేర్తువే
వెచ్చనికల్లు కాంతకును ♦ వేటుగ వైభవమేమి యున్నదో.

కావున తేనర్మదా, తే! అమధుపాత్ర మిటు తేదెమ్ము.

ఉ. చీకులు రొట్టెముక్కలును ♦ సీధువునొక్కరహస్యమందిరం
 బోకమలాక్షి! యున్న నింక ♦ నుజ్జ్వలరాజ్యపదంబు నొల్ల నా
 నాకలుషావహంబులు య ♦ సంతదురంత విచారమోర దు
 ర్వాకులమై తనరైదు ప్ర ♦ పంచము నీగతి నేదరించెదన్.

(అని మధుపానము సేయును)

అహా! బ్రహ్మానందము తలకెక్కినది. నర్మదా పుండ్లు సలుపుచున్నవి.

నర్మ : మందురాయుదునా?

భైర : రాయుము.

నర్మ : (రాయుచున్నది)

భైర : నర్మదా! చంచల నొకసారి తీసికొని వచ్చి నాయెదుట నాట్యము
 సేయింపుము.

నర్మ : నాథా! మీయానతి నిదే మీవిలాసినీ మందిర ప్రాంగణమునకుఁ బోయి
 యామెను బిలుచుకొని వచ్చెదను (అని ప్రయాణమై) అహా! విధివిధాన
 మనుల్లంఘ్యము (అని కన్నుల నీరుపెట్టుకొని) పెండ్లియాడినది మొదలు
 ఈ భైరవుఁడు నన్నెన్నో స్త్రీజనదూష్యములైన మహాదుష్కార్యములలోఁ
 బెట్టి గానుగలోఁ బెట్టిన చెఱకువలెఁ బీడించి పీల్చి పిప్పిచేయుచున్నాఁ
 డు. కాని యీమొండిప్రాణ మెంతకైన నూడిపోవకున్నది. అహా!
 హతవిధి!

సీ. తపముసేయుట కంటె ♦ నుపవాసములకంటె

గాంతుని సేవయే ♦ కఠినతరము

పేదరికముకంటె ♦ భిక్షమెత్తుటకంటె

గాంతునిసేవయే ♦ కఠినతరము

బండి లాగుటకంటె ♦ బానిసపనికంటె
 గాంతునిసేవయే ♦ కఠినతరము
 కూలిసేయుటకంటె ♦ నాలం గాచుటకంటె
 గాంతునిసేవయే ♦ కఠినతరము

ఆ.వె. అంతోఇంతో పాప ♦ మాచరించినంగాని
 కాంత గాదు మఱియు ♦ గాంతునింట
 అత్తవారిసేవ ♦ నాచరించుటకంటె
 పడఁతి కింక నరక ♦ బాధ గలదె.
 (అని వెడలును)

భైర : విలాసినివచ్చునోలేదో! వచ్చి,

చం. తరుణిపదాబ్జయుగ్మమును ♦ దాఁకినఁ జాలును రాజ్యలక్ష్మిచే
 కురిసవిధంబగున్; రమణి ♦ గూర్చివచ్చినదెల్లవేదమై
 పరంగు; మదీయమానసము ♦ భామిని కొంగునఁగట్టుకొన్నదా
 వరరుచిరాంగి నావలపు ♦ వాకిలి దక్కునో లేదో ప్రేముడిన్.

నర్మ : (ప్రవేశించి) (స్వ) ఆమె కెంతోధనము కావలెనట. నాయొద్ద నొక్క
 కాసైననుగానరాదు. దైవమా! నేనేమి చేయుదును? (ప్రకాశముగా)
 నాథా! విలాసిని, -

భైర : తీసికొని వచ్చితివా?

నిర్మ : ఆమెకు వేయమాడలు కావలెనట! అంత ధనము మన యొద్ద
 నెక్కడిది?

భైర : నిన్ను నేను వరశుల్కము గైకొననిదే పెండ్లియాడితిని ఇప్పుడు నాకు
 ధనమవసరము వచ్చినది. నీవెట్లు సంపాదించెదవో నాకాచంచలను
 సమకూర్చవలయును.

తే.గీ. ఏవిధంబుననైన నా ♦ యింతి మిన్న
 నాపశంపద కానిచో ♦ జీవములను
 విడిచివేయుదు నర్థంబు ♦ విడుచునట్లు
 విషముద్రావియొ మెడకురి ♦ బెట్టుకొనియొ.

నర్మ : (స్వ) అయ్యో దైవమా! నాకెన్నిపాట్లు తెచ్చిపెట్టితివి? ఇంక నేనేమి
 సేయుదును! నాకేమి గత్యంతరము? విలాసిని ధనమియ్యనిదే రాదు.
 రానిచో ప్రాణముల విడిచెద నని నావిభుండు ప్రాయోపవిష్టుడై
 మండిపడుచున్నాడు. (అలోచించి) సరే; పోయి ఆవిలాసినినే
 సమాధానము చేసి ఆమెకు దాస్యమైన సలిపి తీసికొని వచ్చెదను.

(అని వెళ్ళును)

భైర : (మధువు త్రాగి) ఏదీ ఆ చంచల ఇంకను రాలేదేమి?

కం. కన్నులకుం ♦ గఱవు దీఱగం
 జిన్నారి మనోహరాంగి ♦ చేడియంగని నే
 నన్నియు ♦ మఱచితి నాకా
 కన్నియ యావన్నెలాడి ♦ కావలె నిపుడున్.

నర్మ : (స్వ) విలాసినితో నాయుందంతము విప్పిచెప్పితిని. ఆమె తనకు
 కావలసిన వేయిమాడలకు బదులు నాతల వెండ్రుకల నిమ్మని కోరినది.
 సరేయని నేనామెకు సమర్పించితిని. కాని నావల్లభుని తన యింటికి
 గొనిరమ్మని నివేదించినది. ఈసంగతినే భర్తగారికెఱిగించెదను
 (ప్రకాశముగ) నాథా!

భైర : దేవీ! విలాసిని వచ్చినదా?

నర్మ : మిమ్ములనె తనయింటికి దీసికొని రమ్మనినది.

భైర : ఆహా! గొప్ప ప్రమాదము.

✓3 సాగునీరు గలగలగలగల నేను నవ్విపోయాను నీకు

యామెకప్పగించెదను. (అని గంపలో గూర్చుండఁబెట్టి నెత్తి నెత్తుకొని నడచుచు) నాథా! మనము దారి తప్పలేదుకదా!

భైర : లేదు నడువుము. వేవేగనడువుము. ప్రొద్దుపోయినది.

నర్మ :

తే.గీ. కటికి చీకటిలో దారి ♦ గానరాదు

ముండ్లు గల కాన యిది కడ ♦ గండ్లు వడుచు

నెంతనడిచిన విటిదిడ్డి ♦ గంతరాదు

నెత్తి బరువెక్కి నిక ♦ నాకుమిత్తిలేదె!

(వాలఖిల్యాదిముఘలు చెట్లను వేల్రాడుచు)

వాల : తే.గీ. తిండితిప్పలు మాని యీ ♦ తీరు రేయి

పగలు చెట్లను వ్రేలాడి ♦ పక్షులట్లు

తపము చేయుదు మీశ్వరా ♦ ర్థంబు స్రుక్కి

చేరువను మోక్ష మున్నదే ♦ జీవులకును.

రాజభటులు : (నర్మ నడగించి) ఎవరీయర్థరాత్రి గంప నెత్తుకొని పోవుచున్నారు.

ఆగు మాగుము.

నర్మ : (ఆగి) నాయనలారా! నేనొకమగనాలిని. ఈగంపతో నాభర్త నెత్తికొని పోవుచున్నాను.

రాజ : గంప దింపుము.

నర్మ : (దింపును)

రాజ : (భైరవుని జూచి) వీడు నీభర్తయా? రోగివలె నున్నాడే!

నర్మ : అగును.

రాజ : తలబోడిదానికి భర్తయేమి! ఇది వితంతుస్వయంవరమా యేమి?

నర్మ : (స్వ) దైవమా! నేనీవిపత్తు నెట్లుగడవఁగలను. (ప్ర) నాయనలారా! నేనొక దిక్కులేనిపక్షిని. నాయుదంత మేమని చెప్పుకొందును.

ఉ. తల్లియుఁ దండ్రి లేరని ని ♦ తం డిపుడే యిలు వెళ్ళఁగొట్టు నే
కల్లలనాడియో వరుని ♦ కట్నముదెమ్మని కోరుచుండె నా
వల్లను గానికార్య మిది ♦ వ్లభుఁడున్ వినఁ డెన్ని చెప్పినన్
వెళ్ళినఁ గొట్టఁబోవు తల ♦ వెండ్రుకలమ్మి ధనంబు గూర్చితిన్.

రాజ : ఆధన మేమిచేసినాడు?

నర్మ : సుప్రసిద్ధ నర్తకియగు విలాసిని భోగార్థము సమర్పింపవలసివచ్చినది.
ఇప్పుడామెయింటికే పోవుచు మీకంటఁబడినారము. మమ్ము విడువుఁ
డు. మీకు మ్రొక్కుదానను.

రాజ : అమ్మా! నీయుదంతము విన్న మాకదుపు చెక్కిలైపోవుచున్నది. నీయట్టి
శాంత శమదమాద్యనంతకళ్యాణగుణములు గల యువతీమణు
లీలోకమున మిక్కిలి తక్కువగ నున్నారు.

2 రాజ : లే రనవలసినదే!

తే.గీ. వయసునకుఁ బెద్ద రూపంబు ♦ వట్టిసున్న
కారునలుపును, బెద్దరో ♦ గంబువాఁడు
కోపి కులహీనుఁ, డజ్ఞాని ♦ కుచ్చితుండు
భర్త కానోపు నని విధి ♦ వ్రాసె నీకు.

నర్మ : (స్వ) అయ్యో! యీదండధరులు నాభర్త నేమి సేయుదురో గదా (అని
యేడ్చును).

1 రాజ : తల్లీ! నీవేడ్చవలదు.

2 రాజ : ఆమెకు, ఏడ్చుగాక నవ్వెట్లువచ్చును.

తే.గీ. పెండ్లియాడి మగఁడు వెల ♦ వెలఁది పంచ
 పొంచి పల్లవులకుఁ దల ♦ వంచి తిరుగు
 చుండఁ గులపత్ని కని యేడ్వ ♦ కుండునొక్కొ
 పచువు దొడ్డివోయిన పేద ♦ వాని పగిది.

రాజ : ఆహా! లోకమున నెట్టి దుర్మార్గు లున్నారు!

తే.గీ. వధువు నొద్దఁ గట్టుము గొని ♦ పడపుజెలుల
 నుంకములకు సమర్పించు ♦ క్షుద్రవరులు
 గలరు మనదేశమున లజ్జ ♦ గలదె వారి
 బ్రతుకు లభమంబు లల సంత ♦ పసులకంటె.

నర్మ : అయ్యలారా! నానెత్తి నీగంప నెత్తుఁడు; నేను పోయెదను.

రాజ : ఓరిబడుగా! యిప్పుడైన బుద్ధి తెచ్చుకొని యింటికిపోమ్ము.

భైర : నేను బడుగునా, నీవేమో ఘనుడ ననుకొనుచున్నావు.

తే.గీ. దంష్ట్రముల విప్పి వేదండ ♦ తండకుంభ
 ములను జీల్చు సింహాలకో ♦ రల నగల్గు
 కాలనాథుని ముంగ రే ♦ ఘనులు నిలువఁ
 గలరు ప్రకృతి నడ్డెడు వారు ♦ గలరె ధరణి.

నర్మరా! మధువు తెమ్ము. నేను బడుగునా?

తే.గీ. నల్లనగు వెండ్రుకలముడి ♦ తెల్లవడును
 దేహ మంతయు ముదిరి ♦ నిస్తేజ మగును
 కాలనాథునిహతికి ది ♦ గ్ధంతులైన
 తలలు వంచి నమోయన ♦ వలయుఁగాదె!

రాజ : ఓహో! వీఁడు దేవతలకుఁ బంచాంగములు చెప్పువానివలె నున్నాడే
 (అని నర్మద తలపై గంపనెత్తి వెళ్ళిపోవుదురు.)

సర్మ : (కొంతదూరము పోయి) ఏమాయలికిడి?

భైర : ఏదో పాడుదోమ నాచెవి కొఱికివేయుచున్నది. దాని తెగులు కుదుర్చుదమని రెండుచేతులతో చరిచినాను. ఏదో తాటికాయంత మెత్తని పండు నాదెబ్బ తగిలి విచ్చిపోయినట్లయినది. (పెద్ద కలకలము)

సర్మ : ఏమా కలకలము!

భైర : ఈచెట్టంతయుఁ గదలిపోవుచు పెద్దపెద్ద మంటలు లేచుచున్నవి. సర్మదా! ఇది చూచిన నాకేమో చాల భయమగుచున్నది. వేగముగ క్రిందికి దింపుము.

సర్మ : (దింపుచు) ఆహా! ఏమి యీవిపరీతము.

వాలఖిల్యులు : ఓరోరి దురాత్మా! నిశాచరాధమా!

తే.గీ. ఒరులఁ దెగడక తపము చే ♦ యుచును నిట్లు
చెట్ల వ్రేలాడు మాచెంప ♦ చెళ్లుమనఁగఁ
గొట్టె నెవ్వఁడతఁడు తుద ♦ ముట్టి తేవు
ప్రొద్దుపొడిచిన తోడనే ♦ పొలియుఁగాత.

సర్మ : ఆహా! ఎంతప్రమాద మాపాదించినది.

ఖాల : మేము వాలఖిల్యులను ఋషులము.

భైర : అయ్యోసర్మదా! ఇంక నాకేదిదిక్కు? ఋషిపుంగవుల శాపమమోఘము. అప్రతిహతము. ఇంకనాచావు నిక్కము. ఆహా సర్మదా! నన్ను వదులు కొందువా? నాతప్పులు క్షమించి నాచావు తప్పించు నుపాయ మాలోచించుము. సర్మదా! నీపాదములపైఁ బడెదను. నాకు నీవు తప్పు వేరాధారము లేదు. వేరు శరణ్యములేదు. (అని కంపించుచు)

ఉ. పాపము లెన్నో చేసితిని ♦ పణ్యవధూటుల కంఠహారమై
మావును తేవు భోగముల ♦ మధ్యమునం బడి ప్రేమ లూరు గీ

తాపతనంబులన్ హృదయ ♦ తాపము లారగ మద్య మానుచున్

గాపుర మెల్లఘృణముల ♦ కాపురమున్ బొనరించితిన్ సతీ!

అట్టి నాకెట్టి దిక్కుమాలిన చావు వచ్చినది. నర్మదా! రక్షింపవే నర్మదా!
(అని కాళ్ళపై బడుచు) నేను పాషండుడనే. నేను నిరీశ్వరుడనే. కాని నాచెవి
నీశాపము వినఁబడినతోడనే నాయొడలు కంపించుచున్నది.

నర్మ : నాథా! మీకేమియు భయము లేదు. యీవాలఖిల్యాదులిచ్చిన శాపముచే
సూర్యుఁడుదయించినఁగదా మీకు చావు వచ్చును.

శా. మూర్తాండుండుదయింపఁబోవఁడు వియ ♦ న్యార్థంబునం దొంటిమై
వర్తింపఁ సమకట్టలేఁ డలిగి యా ♦ బ్రహ్మాది దిక్పాలకుల్
కర్చుత్వంబు వహించి వచ్చినను ♦ సాగంబోవ దేనాఁడు నా
భర్తన్ జంపని పద్ధతిన్ రవి నభో ♦ బాగంబుపై రాఁదగున్.

భైర : నర్మదా! నీమూట విని సూర్యుఁ డుదయింపకుండునా అయ్యో! నాకింక
నెక్కడియాస!

నర్మ : నాథా! భయము వలదు. సూర్యుఁ డుదయింపఁడు. మీప్రాణముల
కేమియు హాని రానేరదు.

భైర : నేను మహాపాతకుఁడను. దుర్జనుఁడను. అవివేకిని. పరకామినీ
లంపటుఁడనై నీయట్టి సాధ్వీని సుగుణవతిని లావణ్యసీమను పలు
బాములఁబెట్టి తుద కావాలాసిని యను తొత్తునకై నీతలకట్టు
నమ్మించితిని. నాయట్టి ద్రోహి యీ మహామహీతలమునఁ బుట్టఁ
బోవఁడు, లేఁడు, నాకింక పుట్టుగతులు లేవు. దేవీ నర్మదా! నాకేమి
గత్యంతరము. అయ్యో! నాయొడలు కంపించుచున్నది. నాప్రాణము
లిప్పుడే లేచిపోవుచున్నవి (తెరలో కలకలము) అదిగో! సూర్యుఁడుద
యించుచున్నాడు. పక్షులు రుంతములు చేయుచున్నవి. అదిగో!
ఉషస్సు! నాప్రాణము లుష్మన చీల్చివేయనున్న రాక్షసి, అయ్యో!
నాగుండెలు నీరైపోవుచున్నవి. నర్మదా! యింకను జూచెదవేమి (అని
కొఁగిలించును).

నర్మ : నాథా! మీకేమియు భయములేదు.

(త్రిమూర్తులు, దేవతలు ఆకాశమునుండి దిగివత్తురు)

భైర : నర్మదా! ఈదయ్యము లెవరే.

నర్మ : మహామహులైన ముక్కోటిదేవతలు.

భైర : వీరి నీవేమెఱుంగుదువు?

నర్మ : మున్నొకనాడు ఘోరతప మాచరరించి నేనీ త్రిమూర్తులను ఈముక్కోటి దేవతలు దర్శించి వచ్చితిని.

భైర : దేవలోకమునకుఁ బోయినవారు తిరిగి మానవలోకమునకు రారఁట గదా.

నర్మ : అగును; నేను రావలెనని వెళ్ళలేదు. వారే స్త్రీల కందుచోటు లేదని నెట్టివేసినారు.

భైర : అటులైన నిప్పుడు వీరిచ్చటి కేలవచ్చినారు?

నర్మ : వారు సర్వసమర్థులు.

భైర : అయిన, -

నర్మ : కర్మసాక్షి యగు సూర్యభగవానుఁ డుదయింప లేదని చెప్పుటకు వచ్చినారు.

భైర : నిజముగా!

నర్మ : అగును.

భైర : శహబాష్ నర్మదా! శహబాష్. నీశక్తి నెవరు వర్ణింపఁగలరు? నీవు మహాపతివ్రతవు. నీమూలముననే నాకిన్ని గారములు జరిగినవి. దేవీ నర్మదా!

తే.గీ. అడుగుమోపినఁ గనుగందు ♦ ననుచు మాట
 లాడుచోటనురతనంబు ♦ లూడుననుచు
 గంటికిని రెప్పవలె నాత్మ ♦ కాంతునకును
 సేవచేసిన కులకాంత ♦ వీవుగావె!

దేవీ! నేనెన్నిజన్మము లెత్తినను నీబుణము దీర్చుకోలేను. నన్నీవిపత్తునుండి కాపాడుము.

రుద్రు : లోకమున కెంత విపత్తు సంభవించినది.

చం. ఒకసతి యానబెట్ట సక ♦ లోర్పివెలింగెడు కర్మసాక్షి నేఁ
 డకట నభంబుపై వెడలఁ ♦ డాయె జగంబు లయంబు నొందఁగా
 వికవికలాడుచున్నది ప్ర ♦ భిన్నములయ్యెను కర్మ లెల్ల నీ
 ప్రకృతవిపత్పరంపరలఁ ♦ బాయుట యెట్లులో తోచదయ్యెడిన్.

విష్ణు : ఆన మానుమని నర్మదనే కోరవలయును.

బ్రహ్మ : అగును.

రుద్రు : నర్మదా! (అని సమీపించుదురు).

నర్మ : త్రిమూర్తులారా! మీకు నమస్కారము.

త్రిమూర్తులు : కల్యాణివి కమ్ము.

రుద్రు : నర్మదా! నీవు త్రిలోకపూజిత వగు మహాపతివ్రతవు. నీయాన ననుసరించి కర్మసాక్షియగు సూరుఁ డుదయింపలేదు. జగజ్జీవ లోకమంతయు లయమైపోవుచున్నది. ఇది మహాఘోరము. కావున నీయాన నుపసంహరింపుము.

నర్మ : దేవతలారా! మీయాజ్ఞ శిరసావహించెదఁ గాని, దాననాపతి కారాటము రాకుండ మీరు కాపాడుదుమని సమముజేయుఁడు.

బ్రహ్మ : అది యసంభవము.

విష్ణు : ఈవిషమస్థితి గడచుట యెట్లు? అది మునిశాపము; ఇది పతివ్రతా మహాత్యము!

తే.గీ. అస్తములు రెండు కలసి పో ♦ రాడెనేని
రెంటి నొకసారి యుపసంహ ♦ రింపరాదు
కత్తివలె వర నాడియై ♦ గ్రాలుచున్న
దేనిలో నేది యిమిడి శాం ♦ తింపఁ గలదు.

నారదుఁడు : (ప్రవేశించి) దేవదేవులారా! కర్మ సాక్షియగు లోకబాంధవుని యదృశ్యత వలన పదునాలుగు భువనములును, అనంతకోటి జీవరాశులును తల్లడిల్లి పోవుచున్నవి. దేవతలు నిర్విణ్ణులై పోయినారు. లోకము లన్నియు చల్లారిపోయినవి. ఇంకను మీరారకుండితిరేల?

రుద్రు : నారదా! ఇందు కేమికర్తవ్యము?

నార : మీరిట్లు మీనమేషములు లెక్కించుచుండిన కార్యములేదు.

చం. కల దొకసాధ్యి యత్రిముని ♦ కాంత సముజ్జ్వల కాంతిపూత ని
ర్మలమతి, సాధుశీల, గుణ ♦ రాశి తపస్విని పుణ్యసీమ కో
మలి, యనసూయ, సూన్యత స ♦ మంజుసభాషిణి వేడెనేని యీ
విలయము వాయు భానుఁ డుడు ♦ వీధివెలుంగును గర్మసాక్షియై.

విష్ణు : నారదా! గంగావిషయమునఁగూడ నీవిట్లే ఖడ్గవాదము చేసితివి.

నార : అగును. మీయెవ్వరివలనఁగూడఁగాని యామె శాపవిమోచన మాయనసూయ ఆలోకన మాత్రమునఁ గావించిన దింతకన్న నేమిగావలయును? మీమాటలు మీరే యుపసంహరించుకొనవలసి వచ్చునని నే నానాఁడనలేదా?

బ్రహ్మ : అగును.

రుద్రు : సరే! ఆ యనసూయాదేవినే ప్రార్థింతము రండు.

- ఉ. ఓ యనసూయ! సాధ్వి విమ ♦ లోజ్వల చారుకళాకలాప తే
జోయుత సచ్చరిత్ర గుణ ♦ శోభిత నర్మదశాపసంహతిన్
ఆ యినుఁ డంతరించెను న ♦ జాండము చీకటివారెఁ గర్మముల్
పోయెను జీవజాలములు ♦ పోయెను దేవి సముద్ధరింపవే.

(అత్రి అనసూయలు ప్రవేశింతురు)

దేవదేవులారా! నమస్కారములు.

త్రిమూర్తులు : శుభం భవతు.

విష్ణు

- ఉ. ఓయనసూయసాధ్వి విమ ♦ లోజ్వల చారుకళాకలాప తే
జోయుత సచ్చరిత్ర గుణ ♦ శోభిత నర్మదశాపసంహతిన్
ఆయినుఁ డంతరించెను న ♦ జాండము చీకటివారెఁ గర్మముల్
పోయెను జీవజాలములు ♦ పోయెను దేవి సముద్ధరింపవే.

అనసూయ : మహనీయులైన మీవలనఁ గాని కార్యము నాచరింప నేనెంతదానను?

అత్రి : ఈ నర్మద యెంత ధన్యురాలు!

- తే.గీ. దేవలోకంబు తపసుచేఁ ♦ బోవకున్న
దేవతలనెల్ల సాధ్వియై ♦ దింపె నేల
కీపతివ్రత నర్మద ♦ కెవ్వరీడు
భానుఁడుదయింపఁడే దేవి ♦ యానవలన.

రుద్రు : అనసూయా! నీవు తడవు సేయవలదు.

బ్రహ్మ : ఈనర్మదశాప ముపసహరించుట కీవే సమర్థురాలవు.

అన : మీయాదేశము శిరసావహించుచున్నాను. నర్మదా!

నర్మ : అనసూయా! నమస్కారము.

అన : కల్యాణివి కమ్ము, నర్మదా! యీ లోకేశ్వరులైన దేవతలందరు నీయాన
నుపసంహరింప ప్రార్థించుచున్నారు.

నర్మ : అగును.

తే.గీ. విబుధు లిటువచ్చి వేడిన ♦ వేడవచ్చు
భువనములు చెడిపోయినఁ ♦ బోవవచ్చు
జనులు చీకటిఁ జచ్చినఁ ♦ జావవచ్చు
గాని నాపతి ప్రాణంబు ♦ పోవరాదు.

అన : సోదరీ! నర్మదా! నీ పతిప్రాణము కాపాడుటకు నే నభయహస్త
మిడుచున్నాను, నీవు నీయాన నుపసంహరించుము.

నర్మ : సరే, అట్లే సేయుదును.

(చేతులు మోడ్చి)

తే.గీ. జగములకు కర్మముల కెల్ల ♦ సాక్షి వీవు
తమ్ములకు, లోకములకు, బాం ♦ ధవుండ వీవు
అట్టి నినుఁ దిట్టి పాపంబు ♦ గట్టుకొంటి
నినుండ! నా మొఱ విని యుద ♦ యింపవయ్య.

(సూర్యుడడుదయించును. దేవతలు అర్ఘ్యము లిచ్చెదరు)

ఉ. ఓ సరసీరుహాప్త! యన ♦ లోజ్వల తేజ జగత్రయైక మి
త్రా సురలోకచైత్ర భవ ♦ దాగమనంబున జీవకోటి సం
త్రాసము వాసెఁ గర్మసము ♦ దాయముదక్కె నిశాపిశాచము
ద్వాసము నొందె రాక్షస ని ♦ వాసము డిందె నమో విభాకరా.

భైర : హా! దేవీ,

తే.గీ. ప్రాణములు పోవుచున్న వ ♦ య్యయ్యె యింక,
నేమి సేయుదు నెవ్వరి ♦ నేడలంతు;

నర్మదా! యెంటి నుందువే ♦ నన్ను వీడి,
మొండి నా జన్మ మూణ్నాళ్ళ ♦ ముచ్చటయ్యె.

(అని ప్రాణములు విడుచును)

నర్మ : హా! నాథా నాథా!

సీ. నిను బాసి యెఱుంగను ♦ నీతోడిదే లోక
మని మనంబున నెంచు ♦ కొనుచునుంటి,
నీయాన దాటక ♦ నీపాదసేవయే,
మోక్షదాయకమని, ♦ మ్రొక్కుచుంటి,
పతివైన గురువైన ♦ బరమేశ్వరుండైన,
నీవే యంచును మది ♦ నెంచుచుంటి,
నాపెన్నిధానంబు ♦ నాపుణ్యఫలము నా
యాత్మజేజంబని ♦ యలరుచుంటి,

తే.గీ. అట్టి నిను జంపుకొంటి నా ♦ యంత నేనె
పాపముల బండికిని గూడు ♦ వైచుకొంటి
హతవిధీ! నాకు వైధవ్య ♦ మబ్బుజేసి
తృప్తి నొందితె యిటుల నే ♦ నేడ్చుచుండ.

అన : తల్లీ నర్మదా! యేల వగచెద వమ్మా! ఊరడిల్లుము. నీప్రాణేశ్వరున
కేమియు హానిలేదు.

నర్మ : సోదరీ! యింకను హాని లేదనుచుంటివా! అయ్యో! సూర్యుఁ
డుదయించుటతోడనే నాభర్తయసువు లంతరించిపోయినవి.
ఆబ్రాహ్మణ మునిశాపమమోఘము. ఇంక నాకెక్కడి శాంతి, యెక్కడి
యూరట హా! హతవిధీ! (అని మూర్ఛిల్లును)

అన : నర్మదా! వగవలదు.

గుర్రు : అహా! యీ యనసూయ మహత్వ మద్వితీయము అనుపమానము.

విష్ణు : దేవతలవలనఁగూడ సాధ్యముకాని కార్యము మీ యనసూయ తృణప్రాయముగఁ జేసివేయుచున్నది. మహాపతివ్రతలకుఁ గాని కార్యమేమున్నది.

బ్రహ్మ : అగును.

రుద్రు : నేఁడీమెచేసిన మహోపకారమునకు మన మచ్చెరు వందవలయును గదా!

నార : మన మీమె నేమని కొనియాడఁగలము. (అని అందఱు కలసి,)

ఉ. ఓయనసూయ నీదు మహి ♦ మోజ్వలతేజము, కీర్తిదిక్కులన్
మ్రోయుచునున్నదోసతి త్రి ♦ మూర్తులుసైతము నిన్నుఁబోల లే
కీయెడ మీన మేషముల ♦ నెంచుచు నుండిరి సత్పతివ్రతా
ప్రాయికమైన శక్తినిఁ బ్ర ♦ పంచము చాటఁగఁ జేసి తంగనా!

(అని పూలు గురియుదురు)

అన : దేవతలారా! యిదియంతయు మీయాశీర్వాద ప్రభావము.

దేవ : నీసౌజన్యత ప్రశంసనీయము. నీకేదికావలయునో కోరుము. మేము వరమిచ్చెదము.

అన : మహాభాగ్యము.

తే.గీ. బడుగు ముక్కాళి ముసలివాఁ ♦ డడుగు మోప
లేని రోగి, మానర్మద ♦ ప్రాణవిభుఁడు
ప్రాణములు వాసె సూర్యుని ♦ రాకవలనఁ
గాన బ్రతికించి పుణ్యంబు ♦ గట్టుకొనుఁడు.

దేవ : రుజాగ్రస్తమై చివికిన జీర్ణశరీరముతో మరణించిన యీ నర్మదా వల్లభుఁడు సువర్ణశరీరుడై బ్రతికి లేచునుగాక!

ఆకాశవాణి : “తథాస్తు”

భైరవుఁడు : “లేచును”

(తెరపడును)

రంగము - ఏటియొడ్డు

(అత్రి అనసూయలు ప్రవేషించి యుందురు)

అత్రి : దేవీ! యీనర్మద యేఱైపోయినదేమి?

అన : సూర్యోదయానంతరము భైరవుఁడు సజీవుడైన తోడనే తనకు నదీరూపము ప్రసాదింపుమని నర్మద కోరినది.

అత్రి : నీవు చేసివేసినావు, ఆహా! యీమె నాభైరవ హతకుడెన్ని బాధలు పెట్టినాడు.

అన : సాధ్వియై యొర్పుకొన్నది. కావుననే,

ఆ.గీ. తపముఁ జేసి దేవ ♦ తల గెల్వలేకున్న
వరపతివ్రత యయి ♦ సురల నెల్ల
నేల దింపె; రవిని ♦ గాలాడనీయలే
దమృతపేటి నర్మ ♦ దావధూటి.

అత్రి : ఈమె ధన్యురాలు.

తే.గీ. దుష్టుఁ డగు భర్త కోపాగ్ని ♦ దూలి మిడుత
కైవడిని మాడి మాడి దుః ♦ ఖములచేతఁ
జివికి చివికి విశీర్ణయై ♦ జీవములను
బాయు నతులెల్ల నేఱులై ♦ పారుచుండ్రు.

ఆరూపముననైన, గొంత యుపశాంతి గలుగునని -

తే.గీ. జన్మము తరింప నీ ప్రపం ♦ చకమునందు
స్వర్గమునుమించు పుణ్యస్ర ♦ వంతి వగుచు
నెందఱినో పూతులుగఁజేయు ♦ దిద్దచరిత
నర్మదా! నీవు మిగుల ధ ♦ న్యవుగదమ్ము.

గంగ : (ప్రవేశించి)

తే.గీ. అమరు లొనరింపలేని కా ♦ ర్యములు మనుజు
వనితలు మహాపతివ్రతా ♦ త్వమునఁ జేయఁ
గలుగుచున్నారు నాకట్టి ♦ గతి లభింప
కారనై పాపదేవత ♦ కగ్గమైతి.

అనసూయా వరప్రభావమున నర్మద నదీరూపమున మారిపోయినది. నారదుని యాదేశానుసారము నేనును ఆ యనసూయనే యాశ్రయించెదను. ఆమెజాడ యీ సమీపముననున్న వారి నడిగెదను. (అత్రి యనసూయలను సమీపించి) ఆర్యులారా!

చం. అడుగుట తప్పుగాని యెడ ♦ నద్భుతమయ్యెడు మీర లెవ్వరో
నుడువుఁడు మ్రొక్కుదానను మ ♦ నో హరరూపము మాటుజేసిన
ట్టడవిఁ బురాణదంపతుల ♦ యట్టులఁ దోచెద రార్యులార! నా
యెడ దయయున్న, సాధ్వీ పర ♦ మేశ్వరి యాయనసూయఁజూపరే.

అత్రి : ఆహా! ఈమె గంగాదేవి, మనపై కరుణచే మరల ప్రసన్నయైనది.

అన : అమ్మా! గంగా! నీవు మమ్మెఱుంగవా, నీవు మమ్ముద్ధరించిన దానవేగదా!

గంగ : అగును. మీ కులగోత్రనామముల నేనెఱుంగక పృచ్ఛఁజేసితిని, పొరపాటున్న మన్నింపుఁడు.

అత్రి : మహానీయవైన నీకుఁ బొరపాటేమిటి?

అన : సర్వజ్ఞువును సర్వశక్తి స్వరూపపును సర్వాంతర్యామిని వైన నీకుఁ
దెలియని దేముండును.

గంగ : ఆ మహాసాధ్వి ఆ యనసూయను సందర్శించి నాపాప పరిత్యాగము
గావించుకొనుటకుఁ గోరుచున్నాను. మీ రెఱింగితిరేని నా కగపరచి
పుణ్యము గట్టుకొనుఁడు.

సీ. ఏ సాధ్వి తననిజ ♦ వాసంబు పతిసేవ
చే నమరావతి ♦ జేసెనొక్కా
యే పుణ్యసతి తన ♦ రూపంబు పతిరూపు
లోఁ జూచి యానంద ♦ లోలయగునొ
యే సాదుశీల వి ♦ ద్యాసముల్లాసయై
యధ్యాత్మ తత్వంబు ♦ నందె నొక్కా
యే సతీమణిమౌళి ♦ యిద్ధసద్గుణముల
కాణాచియై ప్రేమ ♦ గఱపెనొక్కా

ఆ.వె. ఏమనోహరాంగి ♦ యీరేడుజగములఁ
దపముచేత వన్నెఁ ♦ దాల్చెనొక్కా
అట్టి యత్రిజాయ ♦ అనసూయ అనసూయ
గొలువఁ గలుషచయము ♦ తొలఁగుఁగాదె!

అత్రి : ఈమెయే అనసూయ.

గంగ : ఆహా! నేనెంత ధన్యురాలను. అత్రి అనసూయల నొక్కప్రదేశమునఁ
జూడగంటిని. తల్లీ! అనసూయా! నమస్కారము.

అన : పాట.

భవభయ వికారసంహారిణి మతగీర్వాణీ, భజతే భాగీరథీ ॥భవ॥

శివుని శిరోపరి చూడతలమున, నిరంతరము బస

మురాంతకుని పద కమలము జన్మవసుంధర నీకో
సజలవాసినీ నిరతభాసినీ ||భవ||

గంగ : పాట

నిను గనుఁగొటిని నా పాపంబులు
శమించినవి శుభ సముజ్జ్వలాంగీ!
సతివగు నీవనసూయవు గావా
కలుషనాశినీ కళావాసినీ
భవభయవికార సంహారిణీ నుతగీర్వాణీ,
భజతే సాధ్వీమణీ ||భవ||

అన : అమ్మా! భాగీరథీ! నీఋణము మేమెట్లు తీర్చుకొనఁగలము? నేనును
నాభర్తయు ప్రచండ మహాతపమున కోర్వలేక మిక్కిలి దాహార్తులమై
నీళ్ళకై కాననాంతర గిరిదరీతటంబు లన్నియు వెదకి తుద
కుదకకణంబులు గానక ప్రాయోపవిష్టలమై పరమదౌర్భాగ్యమైన
మరణమునకుఁ బాల్పడనుండ నీవు నీనిర్వాణ కరుణాకటాక్షమున
మాకుఁ బ్రసన్నువై కాపాడితివి. మాజనపదంబు లన్నియు రక్షింపఁ
బడినవి. తల్లీ! నీవు మాకెల్లరకు జీవనదాత్రివి. నీఋణము మే
మెట్లు చెల్లింపఁగలమో చెప్పుము.

గంగ : దేవీ! అనసూయా నాయుదంత మాలకించి నాపాపవిమోచనము
గావింపుము.

తే.గీ. శంతను సమాగమమున సుత ♦ సప్తకంబు
నల కృతాంతాశ్రయంబున ♦ కంపినట్టి
పాప మీరూపమున నన్ను ♦ రూపదంచు.

పాప : హుం.

గంగ : హా హతోస్మి. “వెంటఁబాయదు క్రీనీడ - “విధముదోప”

సోదరీ! అనసూయా! లజ్జావనతవదననైన నాదుశ్చరితమేమని చెప్పనోవుదును. (పై పద్యమును చదివి) ఈపాపోపశమనార్థము త్రిలోకంబులు తిరిగి త్రిమూర్తులవేడి త్రివధగామినినై తుదకు గతిగానక హతాశనై వేగి నారదోపదేశమున నీదర్శనార్థ మేతెంచితిని. తల్లీ! నాపాప ముపశమింపఁజేయుము. (అని కాళ్ళపైఁ బడును).

అన : (లేపి) అమ్మా! నీవు మా ప్రాణదాతవు. కాక, ఆపోరూపిణివైన లోకమాతవు. నీకు పాపకళంక మెట్లు సోకకఁగలదు. అది కేవలాభాసము. ఓపాడు పాపదేవతా! నీవు తొలఁగిపోమ్ము. (అని మంత్రోదకము జల్లును. పెద్దమంట లేచి దేవత కాలిపోవును).

గంగ : నేనెంతధన్యురాలను. రక్తాక్షియు రక్తస్వరూపిణియు రక్తావలేపనా విలవికారయు నగు నాపాపదేవత తొలఁగినది. అనసూయా! నీపాతివ్రత్యమహాత్మ్యము త్రిలోకపూజ్యము. అనన్యసామాన్యము. అనుపమానము.

తే.గీ. మూఁడు మూర్తులు ముల్లోక ♦ ములకు విభులు
దీర్ఘలేనట్టి కార్యంబు ♦ దీర్చినావు
వీరపతివ్రతలకు సాధ్య ♦ పడనిదేది
అంబ! జోహారు నీరాజ ♦ నంబులివిగొ.

గంగ చెలికత్తె లెల్లరును ఆకసమునుండి దిగివచ్చి పై పద్యము చదివి (హారతి పట్టుదురు)

గంగ : (పాట)

ప్రేమకుసుమాంజనిలిని గొమ్మిదె హారతి

పాపముక్తనయి ధన్యురాలనయి మ్రొక్కుదాన నా

॥ప్రే॥

గంగ : సోదరీ, అనసూయా! ముం దెట్టి దోషదేవతలును సోకకుండ నాకేదేని తాయెత్తు నొసంగవమ్మ.

అన : అమ్మా! గంగా! నీవు సకలదోష పరిహారిణివి. సకలపాపసంహారిణివి, సకల తాపోపశాంతి సాధనమవు. నీకు నే నేమిచ్చిన నీఋణము దీర్చగలను. అయినను నీవడిగితివి గావున, అర్చితం

తే.గీ. పొలంతుల నుదుటం గస్తూరి ♦ బొట్టు దృష్టి
దోషములం బాపుగతి జల ♦ దోషములను సంతా .గీ.త
నిండుగ ఫలంబు బాపుచు ♦ నుండు సతము సంతా
ఇదియె తాయెతు మెడ ధరి ♦ యింపవమ్మ! సంతా
ర యా
(అని యిచ్చును)

గంగ : మహాప్రసాదము. (అని తీసికొనును) సంతా : గంగ
పాపదేవత : హా! అనసూయా! ఎంతపనిజేసితివి. సంతా

మ. చిరకాలంబును గంగవెంటంబడి మా ♦ చిత్తంబు రంజిల్లె దు
మృగ దుర్వార దురాగతంబయిన దో ♦ పజ్జ్వలలోముంచి తూటదంత
పరంగావించితి మట్టి మా కడుగుసం ♦ ప్రాప్తిరేచె నాయుండుగఁ
అరితోడయ్యె నికేది దారి యనసూ ♦ యా శాపబాణాద్విక్రీన్. : ప్రిత

అన : ఓదేవతా! నీవు వగవం బనిలేదు. ఈ గంగా పుష్కరప్రవేశమున సంతా
నిన్ను ముక్కుటిదేవతలు ముప్పదిమూడుకోట్ల భారతీయులు సంతా
నరసురాసుర యక్ష కిన్నరాదులతోగూడ నీనామస్మరణము సేయు సంతా
గలరు. లెమ్ము! పొమ్ము. సంతా

దేవకన్యలు : గంగా! నీవు లేని దేవలోకము పాడుపడి యున్నది. సంతా

గంగ : ఈ యనసూయా దయాదృష్టిని తిరిగి యిమ్ముదేవు కలిసికొనుభాగ్యము సంతా
సంఘటించినది. సంతా

తే.గీ. మూడుమూర్తుల యిల్లాండ్రు ♦ మూడులోక
ములకు తల్లులౌవారికి ♦ నలవిజ్ఞాని

పాపసంహార మొకతృణ ♦ ప్రాయమట్లు
జేసె ననసూయ సామాన్య ♦ స్త్రీయే తలచవ.

దేవకన్యలు : కాదు. ఈమె మహాపతివ్రతా తిలకము. ఈమెకును తక్కిన
సతీలోకమునకును చాల తారతమ్యము గలదు.

తే.గీ. శాంబరీభిల్లు పాశుప ♦ తంబు వాడి,
కానక బసులకాపరి ములు ♦ గజ్జివాడి
లోనభేదంబె పడఁతుల ♦ లోనఁగలదు
రాయి రత్నంబు నొకటన ♦ రాదుగాదె!

గంగ : అమ్మా! అనసూయా! నీయిష్టార్థములన్నియు ఫలించునుగాక.
నీకెవరివల్లన నాపాతము సంఘటిల్లదు. నీవఖిలజగంబులకుఁ దల్లివి
కాఁగలవు. మీ యాశ్రమనమీపమున నేనెల్లకాలము జలస్వరూపనై
సేవించెదను. (అని ముద్దిడును. దేవతలు పూలు వర్షింతురు).

అందఱును : మహనీయులగు నోదంపతులారా! నమస్కారము.
(అని విమానమునెక్కి వెళ్ళిపోవుదురు.)

అత్రి : దేవీ! జలావగాహమున నీవనప్రకృతి యెంత విచిత్రముగా
మాఱిపోయినదో చూచితివా?

అన : ఒక్కవనమేమిమి, జగత్ప్రకృతియే మారిపోయినది.

అత్రి : అగును.

చం జగమును మాడ్చి వేయఁగల ♦ చండమయూఖము లెల్ల జల్లనై
నెగడెను; సాంధ్యరాగములు ♦ నింగినిఁబర్చె దినాంత వేళలన్
దగిన విలాససూచనల ♦ సంతము దోచెను, మేఘపంక్తులన్
గగనముఁ గ్రమ్మె నెమ్మియది ♦ గాంచుచు నాడెడుఁ జూడుమంగనా!

(తెరపడును)

పంచమాంకము

రంగము - అత్యాశ్రమము

(అత్రి అనసూయలు ప్రవేశించియుందురు. అత్రి తపము చేయుచుండును; అనసూయ రాటము వడకుచుండును)

అన : ఆహా

తే.గీ. పెద్దకాలంబు తపము గా ♦ వించుచున్నఁ
గర్మబంధాలు తెగెడుమా ♦ ర్గంబె తోచ
దలత్రిమూర్తులు వచ్చి ప్ర ♦ త్యక్షమైనఁ
దలంపు విడిపోయి సద్గతి ♦ కలుగు నేమొ.
(త్రిమూర్తులు బ్రాహ్మణవేషములతో బ్రవేశించుదురు)

బ్రహ్మ : ఇదే మహర్షి అత్యాశ్రమ ప్రాంతకాంతారము.

విష్ణు : ఆహా! యెంత సొగసై విరాజిల్లుచున్నది.

ఉ. పాతెడునేళ్ళు పచ్చికలఁ ♦ బండిన లేళ్ళును చెట్లనుండి సొం
పారెడుపండ్లుపూపొదలఁ ♦ బక్షులగూండ్లు వెలార్చువిశ్వసం
సారము నైంద్రజాలికుఁడు ♦ చక్కఁగ నొక్కెడ జూపురీతి నొ
ప్పారెడు నీవనంబు కడు ♦ బావనుల బొనరించు నెల్లరన్

రుద్రు : అగునగును.

ఉ. అత్రి విశాలతత్వవిదుఁ ♦ డైనను నీయనసూయ వానికిన్
క్షేత్రముగా లభించుట ప ♦ సిండికిఁ దావిలభించినట్లు లో
కత్రయపూర్ణకీర్తియు వి ♦ కాసము గల్గె రసంబుకాంతితో
మైత్రిఘటించె నిచ్చట స ♦ మస్తకళాకలితప్రకాండమై.

బ్రహ్మ : మనబ్రాహ్మణవేషములు సమర్థనీయములే గదా?

రుద్రు : సహజవైదికుండవైన నీకాయబ్బందిలేదు.

బ్రహ్మ : నీకుమాత్ర మేమిలోటున్నది?

ఉ. అక్షరమూర్తి మన్మథుని ♦ నాహుతిజేసినభూతిరాశి రు
 ధ్రాక్షలు వేసి వాసిచెడ ♦ దండకమండలధారివై తపో
 దీక్షను వల్లకాడులను ♦ ద్రిమ్మరు నీవు స్వభావసిద్ధుడౌ
 భిక్షుడవే వినూత్నమగు ♦ వేషముగాదిది నీకు శంకరా!

విష్ణు : అగునగును.

రుద్రు : కేశవా! నీవును, ఒకప్పుడు బ్రాహ్మణుడవే!

తే.గీ. అదితికశ్యపులకు ద్విజుఁ ♦ డై జనించి
 బిక్షమడుగంగబోయిన ♦ విధమునీకు
 జ్ఞప్తియందుండవచ్చునా ♦ నాఁటిరూపు
 వాసనావేశితంబయి ♦ వచ్చెనిపుడు.

బ్రహ్మ : అదిగో! మననారదుడు వచ్చుచున్నాడు.

నార : (ప్రవేశించి) త్రిమూర్తులగు మీకు నమస్కారములు.

అత్రి : నీకు శుభమగునుగాక!

నార : ధన్యోస్మి.

తే.గీ. వాయువువిధానఁ గలదు మీ ♦ వాసమఖిల
 దిశల రవివలెఁ గలదు మీ ♦ తేజమవని
 అన్ని మీయందె కలవు మీ ♦ రన్నిటఁ గల
 రసఘులార నమోస్తు మ ♦ హాత్ములార!

విష్ణు : నారదా! నీరాక మాకు మిగుల శుభావహము.

నార : దేవతలారా! మీరెచ్చటి కేగుచున్నారు?

రుద్రు : అనసూయా పరీక్షార్థము.

నార : పాప ముపశమించునుగాక.

బ్రహ్మ : ఏమి యట్లనుచున్నావు?

నార : మహాపతివ్రతలఁ బరీక్షించుటయన్న మహాదోష దూషితమగు
అకార్యముకాదా!

విష్ణు : కాదు.

నార : అట్లనుట గొప్పసాహసము.

రుద్రు : అదే యిప్పు దూహించుచున్నది.

ఆ.వె. ఒకతె రవిని యడ్డె, ♦ నొక్కతె దివిజగం
గావధూటి శాప ♦ గతిని మాన్చె,
నింక దేవలోక ♦ మీ మర్త్యకాంతల
కాళ్ళధూళిచేతఁ ♦ గ్రాలవలసె.

చం. గగనముఁ జీల్పవచ్చుఁ జను ♦ గంగను బాయలుసేయవచ్చు నా
లుగు పదిలోకముల్ క్షణము ♦ లోపల గెల్వఁగవచ్చు వార్ధిలో
నగములఁ దేల్పవచ్చుఁ గుల ♦ నాగము లెత్తగవచ్చుఁగాని యా
సుగుణ పతివ్రతామణుల ♦ జోలికిఁ బోవఁగ రాదు బ్రాంతులై.

విష్ణు : నారదా! మా కసాధ్యము లున్నవా.

మ. మునులంచున్, మహనీయమూర్తులని మా ♦ మ్రోలన్బ్రగల్భంబులా
డిన రంభాదుల నంపి వారల నొగిన్ ♦ డింజంపమో యట్లె యీ
వనితన్ సాధ్వీక బరీక్షచేయుటకుఁ బో ♦ వంజెల్లదే మాకు వ
హ్నిని బంగారమొ ముచ్చియో కరఁగి కా ♦ దే చూతురత్యంతమున్.

నార : స్త్రీలవిషయము. వారిని పరీక్షించుటను నదియే ప్రమాదము,
పతివ్రతలగు సాధ్వీమణులుండిరన్న వారిని మన మెంతయుఁ
గొనియాడవలయును. పోయి సంవిధానము సేయవలెను.

రుద్రు : అనఁగా?

నార : ఎఱిఁగియుండి నన్నడుగుదురేల?

తే.గీ. అతివయోర్తు బ్రహ్మాదుల ♦ కలవిగాని
 పను లొనర్చినఁ బూజింప ♦ వలయుఁగాదె
 మింటిపైఁ బూలు పూచిన ♦ వింటినారి
 యాకుఁ దొడిఁగిన నివ్వెర ♦ గందవలదె.

విష్ణు : కావుననే పరీక్షింప నూహించుచుంటిమి.

నార : వలదది ప్రమాదము. మఱచితివా. నర్మద సూర్యునుదయింపకుండ
 నరికట్టినది. అప్పుడు మీరేమైనఁ జేయఁగలిగితిరా?

తే.గీ. నిగురుగల నిప్పుపై నీఁగ ♦ లెగురఁగలవె
 భానుబింబంబుపైఁ జెద ♦ పట్టఁగలదె
 అట్లు లాసాధ్వీ యనసూయ ♦ నంట నెవరి
 తరము మృత్యాత్ర మేరువు ♦ దాకినట్లు

బ్రహ్మ : నారదా! నీవు మర్యాద నతిక్రమించి మాటాడుచున్నావు. చూడుము
 నిన్నొక తృటిలో మాడ్చివేయుదుము.

నార : అగును. నన్ను మాడ్చి వేయుట సులభమేగాని అనసూయా
 విషయమట్టిదిగాదు. గంగాశాపవిమోచన సందర్భమునను, నర్మద
 ప్రాణేశ్వరుని సందర్భమునను ననసూయ మహత్వ మెఱింగియుండి
 పొరపడ నగునా?

తే.గీ. పడమటింటి సూర్యుని దూర్పు ♦ నవడ వైపు
 త్రిపువచ్చునుగాని యే ♦ త్రిపులు పడి
 అత్రిమునిజాయ ననసూయ ♦ నంటలేరు
 కడకు భగ్నాశులై పోవఁ ♦ గలరు మీరు.

రుద్ర : ఈతఁడు మున్నొకప్పు డిట్లే మాతో వాదించినాఁడు.

బ్రహ్మ : ఈతఁడొక పాపండ్లవాదిమూర్ఖుఁడు.

విష్ణు : మధ్యక్షుడైనను కలహభోజనుడైన నారదుని యహితాలాపములు క్షంతవ్యములు గావు.

నార : (స్వ) ఇది యేదో ప్రమాదమునకే వచ్చినది. (ప్ర) దేవ దేవులారా! నానుడువులు మీకు కటువైనను నేనింతవఱకు వీరిడినై భయంబు దక్కి వచించినందుకు మన్నింపుడు. కాని,

శా. సీతన్ బట్టిన రావణుండు, శచి రా ♦ జీవాక్షి వంచించి దు
ర్నిత్యుండై నహుషుండు; దేవి దమయం ♦ తిన్ గోరి బోయం డప
ఖ్యాతిన్ భీతిని ప్రుందినట్లు లనసూ ♦ యన్ డాసి మీరీపయిన్
వీతజ్ఞానులు కాదలంపకుండి నా ♦ విజ్ఞప్తి నాలింపుండీ.

(అని నిప్రమించును)

అత్రి : (తపస్సునుండి లేచి) దేవీ! అక్కడ నెవ్వరో అతిథులు వచ్చి వేచియున్నట్లు లున్నది. మనము పోయి సంవిధానము చేసి తీసికొనివచ్చెదము రమ్ము.

అన : మహాభాగ్యము. తమ తపస్సు ఫలించి ప్రత్యక్షమైన త్రిమూర్తులవరే నున్న వారి నవశ్యము మనము సన్మానింపవలయును.

(అని వెళ్లుదురు)

త్రిమూ : అత్రి, అనసూయ యీవంకకే వచ్చుచున్నారు.

అత్రి : మహాసీయలగు బూదేవతలారా! నమస్కారము. నేడు మాకుఁబీరమున నిలిచి మాయొసంగు నాతిధ్యమును స్వీకరించి మమ్ముతరింపజేయఁ బ్రార్థించుచున్నాము.

రుద్రు : పూజ్యులారా! మీనామధేయము లేమి?

అత్రి : నాపేరు అత్రి. ఈయమ నాభార్య అనసూయ. ఇది మా యాశ్రమము.

విష్ణు : ఓహో! జగత్ప్రసిద్ధ చరిత్రులైన మిమ్ము దర్శించి తరించితిమి.

బ్రహ్మ : మీరు లోకత్రయ పూజ్యులు; మహానుభావులు.

రుద్ర : అగును.

అత్రి : ఆర్యులారా! భిక్షకుఁ బ్రొద్దుపోయినది. వేగిరము లెందు పోవుదము.

బ్రహ్మ : మేమిదివఱ కెవ్వరియింటను మెసవియుండలేదు.

రుద్ర : మాకాచారము మెండు.

విష్ణు : సామాన్య మానవ మాత్రులు మమ్ము సంతృప్తులను జేయఁజాలరు.

అత్రి : పూజ్యులారా! నన్ననుగ్రహింపుఁడు. నా శక్తివంచనములేకుండ మీకాతిథ్య మిచ్చి పూజించెదను.

బ్రహ్మ : దుర్లభమైన యిట్టిపనికి సాహసింపకుము.

రుద్ర : ఆవల నోడిపోవలసి వచ్చును.

విష్ణు : తుదకు మాపని అధ్యాన్నమగును.

అత్రి : అట్లానతీయవలదు.

బ్రహ్మ : మాకేమి నమ్మకము.

రుద్ర : తప్పక అతిథ్య మిచ్చెద నని శపథముసేయుము.

విష్ణు : నీవేకాదు నీయర్థాంగికూడఁ జేయవలయును.

అత్రి : అవశ్యము-

చం. విదులునశించినన్ గులము ♦ వీడినఁ బ్రాహ్మముపోయిన్ సదా

మధురగుణప్రయుక్త కుల ♦ మానిని యీయనసూయ బాసిన్

బుధజనులార నేనతిథి ♦ పూజను వీడను నమ్ముడింక నా

విధుఁడు త్రిమూర్తులర్కుఁడును ♦ విశ్వము సాక్షులుగాగ నియ్యెడన్

బ్రహ్మ : శహభాస్ అత్రి! నీవొక్కడవె కార్యచూరుఁడవు.

రుద్రు : తథ్యము!

విష్ణు : ఈయనసూయ మాయతిథ్యము సక్రమముగ నెఱవేర్చుట కంగీకరించినదా?

బ్రహ్మ : మహాపతివ్రతగదా! పతిపలుకున కెదురాడగలదా!

రుద్రు : అనసూయా! యేమి మాటాడవు?

అన : ఆర్యులారా! మీరింతగా తరచనేల. మాకు! గలిగిన కలియో గంజియో సమర్పించెదము. మీదర్శనమగుటయే మహాభాగ్యమని యుష్వికులూరు మాయింట నేడు భుజించి మమ్ము పవిత్రులను జేయుడు. మీకిదే మ్రొక్కుదానను. లేండు భోజనమునకుఁ బ్రోద్దెక్కుచున్నది.

విష్ణు : సరే. మాశీలము తప్పకుండ నీవన్నము వడ్డించెదవేని మేమవశ్యము మీయాతిథ్య మంగీకరించెదము. లేదా యిదే వెళ్ళి పోయెదము.

అన : మహాత్ములారా! మమ్మింక విషమపరీక్షలు సేయకుండు. మీమ్రోల నిదే నాప్రాణేశ్వరునివలెనే నేనును శపథముసేయుచున్నాను.

ఉ. ప్రాణము పోయినన్ వ్రతము ♦ బాసిన, నీసిరులెల్ల విఘ్నమై
దీనత వచ్చినన్ బ్రజలు ♦ దిట్టిన సత్కులమెల్ల మాసినన్
మానసు విందు చేసి మిము ♦ మాన్యులఁ బూజయొనర్చి పంపెదన్
భానుండు నాత్రిమూర్తులు ♦ ప్రపంచము సాక్షులు గాగ నియ్యెడన్.

ఆకాశవాణి : తథాస్తు.

(తెరపడును)

రంగము - గృహారామము

(అత్రి, అనసూయ, బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు బ్రాహ్మణ
వేషములతో ప్రవేశించి యుందురు)

అన : నాథా! వడ్డన చేయుచున్నాను. అభ్యాగతులతో తాము భోజనమునకు
లెండు.

అత్రి : అట్లే. పూజ్యులారా! వడ్డన యగుచున్నది. కాళ్ళు కడిగికొనుండు.

బ్రహ్మ : మేము స్నానాధ్యనుష్ఠానములం దీర్చి సర్వసిద్ధముగ నున్నారము.

అత్రి : సరే, దయచేయుండు.

(అందఱు పీటలపై కూర్చుందురు)

అన : (పళ్ళెముతో అన్నముతెచ్చి వడ్డింపఁబోవును)

రుద్ర : మే మభోజనముగ లేచిపోయెదము.

అత్రి : అదియేమి భూసురులారా! నావలన నేమి యపరాధము జరిగినది?

విష్ణు : వేరేయపరాధము కావలయునా, మామడి కంతరాయము వచ్చుటయే.

బ్రహ్మ : మాకిచ్చట నంతయు ననాచారముగ నున్నది, మేమిప్పుడే లేచి
పోయెదము.

అత్రి : అయ్యలారా! లేవ వలదు, అతిథుల కన్నము పెట్టలేదని నింద, ఈ
మహాపాతకము నానెత్తిపై పడవేయకుండు. మీ యిష్టానుసారము
మడిని నిర్వర్తించెదము.

రుద్ర : ఆడినమాట తప్పవలదు సుమా.

అత్రి : నేనెన్నఁడును అన్యతమాడను.

విష్ణు : మా కుచితమైన మడితో మాకాతిథ్య మిచ్చువాఁడవేనా?

అత్రి : ఆసంగతి ముందే మీతో బాస చేసితిమిగదా.

రుద్రు : అగును.

బ్రహ్మ : సర్వజ్ఞురాలైన యీ యనసూయ, -

విష్ణు : ఈ మహాపతివ్రతయని పేరెన్నికగన్న అనసూయ--

రుద్రు : ఈ మలీమసమైన వస్త్రముతో మాకెట్లు అన్నము వడ్డింపవచ్చినది?

అత్రి : అవి మలినవస్త్రములు కావు. మడిబడ్డలు.

బ్రహ్మ : మడిబట్ట లెట్లైనవి? సాలెవాని గంజిలో నాని చాకలి వాని బానలో మురిగి మురికినీళ్ళలో ముంచి యెత్తఁబడిన యావస్త్రము మడి యెట్లగును?

అత్రి : ఈ వస్త్రములు మే మిరువురము స్వయముగ రాట్నముపై నూలువడికి నేసి మడికై వాడుచున్నారము.

రుద్రు : ఏమి నీ ప్రౌఢవచోవిలసనములు, మారేడు కాయకు మసిఁ బూసి నేరేడు కాయయనిన దాని యురవనుబట్టి యైనఁబోల్చుకొనలేనట్టి మందు లుండెదరా. యీబట్టలు నీవు నేసినవా, యివి యుతికిన దెవ్వరు?

అత్రి : అనసూయ.

విష్ణు : ఆనీళ్ళు చేప లెంగిలి సేయలేదా.

అత్రి : లేదు. దరీగర్భమునుండి వచ్చుచున్న గంగ.

బ్రహ్మ : అదిగో గంగయే శూద్రాంగన, ఆమె సంపర్కము మామడికి దోషావహము.

అత్రి : అటులైన ఈ యనసూయ వల్కలములు కట్టి కడ్డించును. తాము కూర్చుండుఁడు. నామనవి చెల్లించి పరిషేచనము పట్టుఁడు.

రుద్రు : ఏమి వల్కలములా, అవియును మాకు శుచియైనవిగావు.

- అత్రి : సరే. యీ అజినాంబరంబులు ధరించి వడ్డించును లెండు.
- విష్ణు : ఈ అజినములు జీవహింసాధ్వజములు. మాంసమిశ్రితములు, కలుషపూరితములై దుర్గంధ సంయుక్తములై మలినములైన వీనిని ధరించి మా కీదిన మాతిథ్య మియ్య నూహించితివా సరే. అత్రీ! నీవు పైకి పిచ్చివానివలె నున్నను లోపల మిగుల గడుసరివలె నున్నాడవు.
- బ్రహ్మ : అగును. ఇదియును మాకు మడి గానేరదు.
- అత్రి : ఇంక నేమికర్తవ్యము?
- విష్ణు : కర్తవ్యమున కేమున్నది. మాదారిని మేము లేచి పోయెదము. నీవును నీయిల్లాలును హాయిగ నారగించి యానందముగ నుండుఁడు.
- అత్రి : పూజ్యులారా! మిమ్ముభోజనులుగా నేను విడువనోపను. నాప్రాణమైన దానముచేసి మీయిష్టార్థముల నెఱవేర్చి యాతిథ్యమిచ్చి పంపెదను. వలదు. మీరు పోవలదు.
- రుద్రు : అత్రీ! మమ్మేల వారించెదవు. విడువుము. నీవు మాకాతిథ్య మొసంగఁ జాలవు. మేము మాదారిని లేచిపోయెదము.
- విష్ణు : నీమూలమున మేమీదినము కటికి పస్తుండవలసి వచ్చినది.
- రుద్రు : నీయడ్డలేకున్న నీపాటి కెందైన భిక్షకు కుదిరియుండుము నీవన్యాయముగా మామార్గావరోధము గావించితిమి.
- బ్రహ్మ : ఈ పాతక మీతని నెత్తిపై పడనేసి పోవుదము రండు.
- అన : భూసురులారా! మాయపరాధముల మన్నించి మీకేదిమడియో విప్పిచెప్పి మాయాతిథ్యము స్వీకరించి మమ్ము చరితార్థులను జేయుఁడు. మీకిదె మ్రొక్కుచున్నారము. (అని యిరువురు కాళ్ళపైఁబడుదురు.)
- రుద్రు : మేమింక చెప్పన దేమున్నది. మాయాచారమున కంతరాయము

రాకుండ నీవు నడపిన నీయింట హాయిగా విందారగించి
యాశీర్వదించి పోయెదము. (బ్రహ్మనుజూపి)

సీ. నాల్గువేదము లొక్క ♦ నాఁడు పఠించిన
బ్రహ్మదేవుని యంత ♦ వాఁ డితండు;

(విష్ణును జూపించి)

అవతారములు పది ♦ యవధరించిన మేటి
పద్మనాభుని యంత ♦ వాఁడితండు;

బ్రహ్మ : (రుద్రునివైపుఁజూపి)

మరుని గాల్చియు మూఁడు ♦ పురములు గూల్చిన
భర్గదేవునివంటి ♦ వాఁడితండు;

అనసూయ : (అత్రినిఁజూపి)

మూఁడుమూర్తులు వచ్చి ♦ మోమోట పెట్టిన
అన్యతమాడని మౌని ♦ యత్రి యితఁడు.

రుద్రుఁడు : అనసూయా! నీమగని నీవు, నిన్ను నీమగడును పొగడుటలో
విశేషములేదు.

అత్రి : ఆర్యులారా! ఇట్లు మీన మేషములు లెక్కించుటలో భోజనకాల
మతిక్రమించుచున్నది. మీకెయ్యది యిష్టమో నిర్వచింపుఁడు
శిరసావహించి యాచరించెదము. లెండు మాపైఁగరుణింపుఁడు.

బ్రహ్మ : సరే! మాయిష్ట మడిగితివి గావున నిస్సంశయముగ జెప్పుచుంటిమి.

అత్రి : మహాభాగ్యము. చేయుట కవహితుఁడనై యున్నాను.

బ్రహ్మ : ఈయనసూయ దిగంబరయై మాకన్నమువడ్డింప వలయును.
అటులైనఁగాని మాకు మడి కుదరనేరదు.

అత్రి : (చెవులు మూసికొని) శివశివా! యిది యెక్కడి మడి!

మ. తడిపుట్టంబులొ వల్మలాజినములో ♦ దౌతాంబరశ్రేణియో
మడికిన్ బెట్టుదు రంతెకాని యతిథుల్ ♦ మర్యాద పాటింప కీ

పడతిన్ జూచి వివస్త్తయై కుడుపులన్ ♦ వడ్డింపఁగా గోరఁ జొ
ప్పుడునే గృహ్యసుశీలముల్ పతితమై ♦ పాపంబు రాకుండునే.

అన : ప్రాణేశ్వరా! నామూలమున మీరతిథుల నొవ్వ నాఁడవలదు.

అత్రి : భూదేవతలారా!

తే.గీ. పతికి హితమాచరించుటే ♦ పరమపదము
మోక్ష మని యెంచు ననసూయ ♦ పుణ్యశీల
ప్రాణ మిచ్చును గాని యీ ♦ మానహాని
కొడఁబడునె మీర లిటుగోర ♦ నుచితమయ్య.

బ్రహ్మ : సాధ్యము కాదనుము. లేచిపోయెదము.

అన : నాథా! వలదు వలదు. మీరట్లు లతిథులను చెడనాడవలదు. దాన
ధర్మహాని సంఘటిల్లును. ధర్మమునకన్న మానప్రాణములధికములు
కావు.

అత్రి : దేవీ! అడవులఁబడి మృగప్రాయులమైన మనపై నీయతిథులిట్లు
కికురింపనగునా.

అన : మీరట్లు లానతీయవలదు. నే నీమహాపురుషుల యిష్టానుసార
మాతిథ్యమిచ్చి పఠపించెద నూఁడిల్లుఁడు.

అత్రి : దేవీ! నేనిందేమియు గర్తవ్య మూహింపలేకున్నాఁడను.

అన : త్రిమూర్తులవలె ప్రణవతేజముతో విరాజిల్లుచున్న యో
మహనీయులారా! అత్రివంటి యీపేదవాని కుటీరమున
మీరాతిథ్యమున కియ్యకొనుటయే మాకు మహాభాగ్యము. నేఁడు
మాపుణ్యము పండినది. మీరలు కోరిన కోర్కె మిక్కిలి సామాన్యమైనది.
మీ యభిమతానుసారము నేను వివస్త్తనై యీవంటకము లన్నియు
వడ్డించెదను. తామవహితులై భుజించి మమ్ముక్తతార్థులను
జేయుఁడు.

అత్రి : దేవీ! అంతపనియే (అని మూర్ఛిల్లును).

(ముగ్గురును పీటలపై కూర్చుందురు).

అన : (చేతులు పైకెత్తి)

ఉ. ఓ సచరాచరాత్మక మ ♦ హోన్నతతేజ నిజప్రభావ దే
వా సదయాంతరంగ విప ♦ దభి మునింగిన వారిఁ బ్రోవ నీ
వే; సరి లేరు నీకు; నవి ♦ వేకులు నిన్ను గ్రహింపలేరు న
న్నీ సమయంబునన్ గరుణ, ♦ నేలుము మ్రొక్కెద నిన్ను దీననై.

(ప్రకృతి యంతయుఁ గోలాహలమై పిడుగులు రాలును. గంగా నర్మదలు ప్రవేశించి) అనసూయ దీనాలాప శ్రవణమాత్రమున చతుర్దశ భువనము లన్నియు తల్లడిల్లుచున్నవి. (సమీపించి)

గంగ : అనసూయా! నీ పనికి నే నియ్యకొనెదను, నీవు బెగ్గడిలకుము తల్లీ.

నర్మ : అక్కా! నేనుండఁగ నీకీశ్రమ యేల, నాకాకార్యము నియోగింపుము; నేను చేయుదును.

అన : తల్లీ వలదు, నేనే నిర్వర్తించెదను, వారివి బాలబిభీషికలు.
(అని నిష్క్రమించుదురు)

త్రిమూర్తులు - హతోస్మి, హతోస్మి, హతోస్మి,
(ముగ్గురు పసిపాపలై యేడ్చుచుందురు)

గంగ : ఆహా! యేమి యాయనసూయ పాతివ్రత్య మాహాత్మ్యము!
దుర్మయమునకు వచ్చిన త్రిమూర్తులును గూడ శలభములవలె
మాడిపోయిరి.

నర్మ : మన మామెను వెన్నాడి పోవుదము రమ్ము,
(అని యిరువురు నిష్క్రమించుదురు)

అన : (ప్రవేశించి) నాథా! లెండు.

అత్రి : (లేచును) దేవీ! అతిథులేరీ! యీ పాప లెవ్వరు?

అన : వారేవీరు. మనకు బిడ్డలులేని కొంత పరమేశ్వరుడీ రూపమునఁ దీర్చినాడు.

అత్రి : ఈ యుదంతమేమి?

అన : నాథా! నాకట్టు పుట్టములు విడిచి వడ్డన గైకొని రానుద్యోగించియుండ వీరు పసిపాపలై యేడ్చుచున్నారు.

ఆకాశవాణి : పతివ్రతలు లోకమాతలు, వారిని వివస్త్రులుగాఁజూడఁ గోరువారు తల్లిని బిల్లలవలె పసిపాపలే కావలసి యుండును.

అన : నాథా! తొట్టెతెండు, నేను పాలిచ్చెదను.

అత్రి : (తొట్టెతెచ్చి చెట్టునకు వ్రేలాడవేయును)

నారదుఁడు : (ప్రవేశించి) అనసూయను వంచింపఁదలంచిన త్రిమూర్తుల వెదకుచు గౌరీ లక్ష్మీ సరస్వతులు వచ్చుచున్నారు, వారినిందుండి కొంతవడి వీక్షించెదగాక.

(గిరీ లక్ష్మీ సరస్వతులు ప్రవేశింతురు)

సరస్వతి :

ద్విపద : పతి యెట జనెఁ గనఁ ♦ బడఁడది యేమొ

క్షితి వెదకితిమి వీ ♦ క్షింపఁగరాదు

ఏవగఁ బొగులుచు ♦ నేదిశఁజనెనొ

ఏ విపరీతము ♦ లీచెవిఁ బడునొ

గౌరి :

చం. పర్తు లెట కేఁగిరో తెలియ ♦ వచ్చుట లేదు జగత్రయంబున

వెతకితి మజ్జనంభవుఁడు ♦ వెన్నుఁడు నాపతిశంకరుండు మీ

క్షితి కిటు వచ్చిరో తెలియఁ ♦ జెప్పుడు కాననవాసులార మా
బ్రతుకుల కాసలేదు తెగి ♦ వచ్చిన మమ్ము ననుగ్రహింపరే.

లక్ష్మి : అనాథరక్షకుండగు నావల్లభుఁ డెందేగియుండునో తెలియదు. ఇది
మాయగానున్నది. నేనీవియోగము సహించి జీవింపఁజాలను.

ఉ. భానుఁడు గ్రుంగ దీపముల ♦ పైశలభంబులు రాలి వ్రేల్చిడిన్
ప్రాణము వాసినట్లనువు ♦ బాసెద నగ్నిని నాత్మనాథుఁడున్
గానఁగరానిచోఁ గనువు ♦ కాల్పనె, సాధ్వికి భర్తతోడిదే
గాని జగంబు వేతొకటి ♦ గాదు విలాస మనాథ కున్నదే!

గౌరి : లచ్చీ! యేమి నీకీవెట్టి.

సీ. బ్రహ్మాండ మంతయు ♦ బట్టి రథముఁజేసి,
త్రిపురాసురుల సంహ ♦ రించె నెవఁడు
కడలిలోపలఁ జొచ్చి ♦ గాలించి సోమకా
సురును సురులఁ దీసి ♦ చూపెనెవఁడు
జీవరాసులు తన్నుఁ ♦ జేరెడు నట్లుగా
సృజించి యాడింపఁ ♦ జేసెనెవఁడు
మూడు జగంబులు ♦ ముచ్చటగా మూఁడు
మూర్తులై యేలెడు ♦ ముఖ్యులెవరొ

తే.గీ. అరయవైతి విన్నాళ్ళు కా ♦ పురముజేసి
జగములు హరింపఁ జాలు నా ♦ జలజమౌళి
జగములను గాచునట్టి యా ♦ జలజదృక్కు
జగము లుదయింపఁజేయునా ♦ జలజభవుఁడు.

లక్ష్మి : నాపతికై నేను వెదకి వెదకి వేసారి పోయితిని.

ఆ.వె. సూర్యచంద్రులార ♦ సురలార మునులార
గగన చారులార ♦ నగములార

పరమయోగులార ♦ పతిభిక్షమును బెట్టి

ప్రోవరయ్య నన్ను ♦ గావరయ్య.

నారదుడు : (ప్రవేశించి) భర్తలు అత్రి అనసూయలకు బిడ్డలై యేడ్చుచుండ వీరిచ్చట వెదకుచు వగచుచున్నారు. నేను పోయి వారి జాడనెఱిగించెదఁ గాక.

ఆ.వె. వార్తలెఱుంగఁ జెప్పి ♦ వర్తింతు లోకంబు

లందుఁ గలుగు ఫలము ♦ లందునాకు

పాలు లేదు; వారి ♦ ప్రారబ్ధములఁ బట్టి

జరుగుచుండును గ్రహ ♦ చార ఫక్తి

గౌరి : అదిగో! సకల కళావిశారదుండును సర్వజ్ఞుడైన నారదుడీవంకకే వచ్చుచున్నాఁడు.

లక్ష్మి : వానికీయుదంత మేమైన దెలియునేమో తెలిసికొందము రండు (ఎదురేగి),

గౌరి : నారదా! సమయమున నీవాపద్భాంధవుని వలె ప్రసన్నుడవైతివి.

నార : నావలనఁ బని యేమి తల్లీ?

లక్ష్మి : మునీంద్రా! త్రిమూర్తు లేమైనారు?

నార : అనసూయను వంచింపఁ బోయి ఆమెకు పసిబిడ్డలై యామె అడ్డాలలో నాడుకొనుచున్నారు.

గౌరి : ఏమినారదా! మాతో నెకసక్కెము లాడుచున్నావా?

నార : లేదు తల్లీ! జగన్మాతలైన మీయెడ నపచారము చేయసాహించెదనా?

సర్మ : శాపముచే సూర్యుడదయింపమి లోకములన్నియుఁ దల్లడిల్లినవి. యింక త్రిమూర్తులు లేనిచో నేమిగతి.

(అని నిష్క్రమించును)

గౌరి : ఆహా! ఏమి యీ విచిత్రము.

సరస్వతి : ఇందు చిత్ర మేమున్నది.

తే.గీ. అనల శిఖలైన నంటుట ♦ కలవియగును
హాలహలమైనఁ ద్రావుట ♦ కలతియదగును
కాలసర్పంబు కోరలు ♦ కదపనగును
కాని సాధ్వినీఁ గన్నెత్తి ♦ కాంచ నగునె!

గౌరి : నిజము.

తే.గీ. కృత్రాచాంద్రాయణ తపోగ ♦ రిప్తలైన
వేదవేదాంతశాస్త్రప్ర ♦ వీణులైన
అక్షయతశాపమోక్షణా ♦ దక్షులైన
వార లోకపతివ్రత పాటి ♦ వారు గారు.

లక్ష్మి :

తే.గీ. ప్రాణవిభు సేవకంటె వే ♦ తైనసేవ
సతికిఁ జెల్లదు పతియె యీ ♦ శ్వరుఁడు సతికి
సద్గుణము లెన్ని యున్నను ♦ సాధ్వీకాని
సతికి సుగతులు గగనపు ♦ ప్పములుగావె!

సర : అటులైన నది యచంచలాపవర్గమార్గమే. ఈవిధ మనసూయ
యెఱింగియే యామె దేవాదుల నిర్జించినది.

గౌరి : అగును. మన మామెనే సంవిధానము చేసి పతిభీక్ష మడుగుదమురండు
(అని పోవుదురు).

అన : (పిల్లలను తొట్టెలో! బరుండఁబెట్టి)

పాట

జో జో నాపుత్రా

నాముద్దుసుతా సరి ధపమగరిస. జో

కో కి లా శుకాశారికాఖగ

నినదము లవె విను-జోజో

అత్రి : దేవీ! బిడ్డలులేరని పరితపించితివి. చూచితివా యీశ్వరుడెందరి నిచ్చినాడో,-

మ. కలుముల్ లేములు వచ్చుబోవు నవి యా ♦ కాశంబుపై మేఘముల్
వలె భాగ్యంబె నిజంబుగా మనకు దై ♦ వంబియ్యగానున్నదో
సిలితోఁబోసి సువర్ణవృష్టి గురియన్ ♦ సేవించి యర్థించి తేఁ
గలమా యొక్కతృణంబు నీశ్వరుని సం ♦ కల్పంబులేకుండినఁ.

అన : నాథా! తామానతిచ్చినది వాస్తవము.

అత్రి :

ఆ.వె. మూఁడులోకములకు ♦ మూలపురుషులైన
మూఁడుమూర్తు లిట్లు ♦ ముదుముచ్చ
టలు వెలార్చుచుండి ♦ రలివేణిచూడవే
సుతులసొగసు శశిని ♦ జూచునట్లు.

అన : నాథా! మనయింటి కెవరో దాసరులు వచ్చుచున్నారు. చూచితిరా.

అత్రి : వీరెవరో స్త్రీలవలె నున్నారు.

(గౌరి, లక్ష్మి, సరస్వతి సమీపింతురు)

పాట

ద్విపద. పతిభిక్షమును పెట్టి ♦ పాలింపవమ్మ
పతికంటె సతికి నే ♦ గతి లేదు గంటె
అనసూయ! నీయెడ ♦ నపచార మెంతో
యొనరించితిమి సైఁపు ♦ మో తల్లి గాన.

అన : అమ్మా! మీరెవ్వరు?

అత్రి : ఈపిల్లల భార్యలై యుందురు.

అన : దేవులారా! యీ యాసనముల నలంకరించి మమ్ము కృతార్థులను జేయుడు.

అత్రి : తామెవ్వరు?

గారి : ఈమె సాగరుని కూతురు లక్ష్మి. ఈమె యామె కోడలు సరస్వతి.

సర : ఈమె ఆర్యా మహాదేవి.

అత్రి, అన : ఆహా! మేము ధన్యులము, ధన్యులము (అని కాళ్ళపైఁ బడుదురు)

గారి : (లేవఁదీసి) ఓ మహనీయ దంపతులారా! మీకు శుభమగును గాక! అత్రి! నీవు తపస్సుచే మూఁడులోకములను మెప్పించిన మహానుభావుఁ డవు. నీచరిత్రము సకల పాపహరము. నీయర్థాంగి అనసూయ మహాపతివ్రత. ఈమె పదసరోజ రజో లేశమునకైన మేము మువ్వరము కొరగాము సుమా.

లక్ష్మి : ఈమహాసాధ్వి అనసూయ గంగా శాపవిమోచనా సంధర్భమునఁ జూపిన మహాశక్తికి లోకము లన్నియు నివ్వెఱపడి పోయినవి.

సర : నర్మద సూర్యోదయము కారాదని యాన పెట్టి నప్పుడీ యనసూయయే లేకున్నలోకములన్నియు నీపాటికి చీకాకు వడినశించియే పోయియుండును.

అన : అమ్మా! మీదర్శన మహాభాగ్యము వలన మాజన్మము తరించినది.

సీ. బలు లర్పణముఁ జేసి ♦ పగలు రే యనకుండఁ

బ్రార్థించినను గానఁ ♦ బడవు నీవు;

రణములు భేదించి ♦ రాజుల నిర్జించి

ప్రణమిల్లినను గాన ♦ రావు నీవు;

కార్యముల్ శోధించి ♦ కల ధనం బర్పించి

పూజించినను చిక్కఁ ♦ బోవు నీవు;

అత్రి :

కైలాసమందు స్వ ♦ ర్గమునందు సత్యలో

కమునందు విహరించు ♦ గరితలైన

తే.గీ. మీరు మాపుణ్యవశమున ♦ చారు స్వర్ణ
జంత్రపాంచాలిక లన ద ♦ ర్ఘన మొసంగి
నారు నా వంగడంబు ధ ♦ న్యత వహించె
బ్రోవరమ్మ మాతప్పులు ♦ గావరమ్మ.

గౌరి : అత్రీ! ఋషిసత్తముండ వైన నీవు అతిథి అభ్యాగతులకు ప్రాణమైన ధారవోసి పూజించి పరమపవిత్రమైన పుణ్యమును సంపాదించి ప్రఖ్యాతి వడసితివి.

అక్షి : తల్లీ అనసూయా! నీకసూయలేకున్నను నీపాతివ్రత్యమహా మహిమ కసూయ జెందిన త్రిలోకాధినాథులైన యీ త్రిమూర్తులు నీయెడ ఘోరమగు నపరాధము గావించి తగిన శిక్షను బొందినారు.

అన : అనగా యేమి తల్లీ?

గౌరి : నీవు తొట్టెలో పరుండబెట్టిన బీడ్డ లెవరు?

అత్రి : అతిథులై వచ్చి మాచే నర్చింపఁ బడినవారు.

లక్ష్మి : ఈ కుహనాకుమారులే మామువ్వురకు భక్తులు.

అత్రి : ఆహా! వీరు త్రిమూర్తులూ దేవతలారా! నాఅపచారములు క్షమింపుఁ డు (అని నేలకొరగి మ్రొక్కుచున్నాఁడు)

సర : సోదరీ! అనసూయా! నాభర్తను నాకొసంగుము (అట్లే తక్కిన వారును అడుగుదురు).

అన : (వేగము పోయి) (తొట్టెలలోని పిల్లలను దెచ్చి యెవరి భర్తను వారి యొడిలో బడవేయును.)

గౌరి : శంకరా, సాధువశంకరా!

మ. గరళంబంగిటఁ బట్టినాడవు మహా ♦ కాలుండవై; శూలివై
పురసంహారము జేసిణాడవు; జగత్ ♦ పూజ్యుండవై శీలివై

మరునిన్ మూడవకంటిమంట నొగి భ ♦ స్మప్రాయునిన్ జేసితో
హరుండా! యాయనసూయ డింభకుండవై ♦ యల్లాడెదె యక్కటా.

లక్ష్మి : కేశవా! దైత్యారి!

ఉ. పాలసముద్రమందు వట ♦ పత్రముపై! బవళించి కుఱ్ఱవై
ప్రేలిని నోటిలోనిడి ప్ర ♦ వీణతనంబున నాభికాసరో
త్యాలయమందు బ్రహ్మంగని ♦ యాడుచునుండెడు వేడ్క మాకు నీ
వేళనుజూపఁ జాలితివి ♦ విశ్వకుటుంబివి గావె కేశవా!

సర : పితామహా! నీకీశిశుత్వమేమి?

ఉ. ధారుణి నెల్లవారికిఁ బి ♦ తామహుడై సృజించి లోకసం
సారము సారహీనమని ♦ చాట భవార్థమున్ దరింప సొం
పారఁగ వేదనౌకలిడి ♦ వాసిని గాంచి యిదేమినిల్వనన్
నీరయి యత్రిదార కొక ♦ నీరసపుత్రుండ వైతి వజ్రజా!
(అని ముగ్గురు అనసూయ యొడిలో నాబిడ్డలను మరలఁ బడవైచి)

ముగ్గురు : అనసూయా! వీరిని నీవే పెంచుకొనుము.

అత్రి : దేవీ! ఏమిసీభాగ్యము; త్రిలోకముల నేలు త్రిమూర్తులను పోషించు
మహావైభవము నీకు! జేకూరినది. కాని శుద్ధసాత్వికులమైనమనకిది
చెల్లదు. వారిని యధాస్థితికి వచ్చనట్లుఁ జేయుము.

అన : దేవులారా! మీరలుగవలదు. మీభర్తలు తొంటి రూపమును దాల్చి
మీకమందానందము గూర్చెదరుగాక.

ఉ. నేనె పతివ్రతామహిమ ♦ నించుకఁ గల్గిన దాననేని నా
ప్రాణవిభుండు పేదల క్షు ♦ దార్తిని దీర్చు మునీంద్రుఁ డేనియున్
భానుసహస్రమండల వి ♦ భాకర తేజుల మూడుమూర్తులఁ
నేనిట సత్కరింప నిట ♦ నే నిజరూపము దాల్చు గావుతన్.
(మూడుమూర్తులు నిజరూపమును దాల్చి వారి భార్యలను సమీపింతురు).

త్రిమూర్తులు : అనసూయా! మా అపరాధము క్షమింపుము తల్లీ; జగద్ధిత

తేజోమూర్తియగు దత్తాత్రేయుఁ డను పుత్రుఁడు నీకచిరకాలమున
గులుగునుగాతఁ నీవు ఆకల్పాంతము పతివ్రతాశిరోమణివై స్త్రీల
కలంకార ప్రాయవై ప్రకాశించెదవుగాత.

(తెరపడును. మంగళము)

గద్య

ఇది ఉమర్ ఆలీషా కవికృత అనసూయాదేవి
మహా నాటకమునందైదవ యంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ ఉమర్ ఆలీషా గ్రంథమండలి

పిఠాపురం - 533 450

1. శ్రీ మహమ్మదు రసూలువారి చరిత్ర
2. దానవవధ
3. మహాభారత కౌరవ రంగము (నాటకం)
4. సూఫీ వేదాంతదర్శము
5. అనసూయ (నాటకం)
6. కళ
7. ప్రభాత కథావళి (కథలు)
8. విషాద సౌందర్యము
9. విచిత్ర బిల్లిజీయము
10. బ్రహ్మవిద్యావిలాసము
11. స్వర్గమాత (కందార్థములు)
12. తత్వసందేశము
13. పరతత్వ కీర్తనలు
14. చంద్రగుప్త (నాటకం)
15. ఉమర్ ఖయ్యామ్
16. మణిమాల (నాటకం)
17. శాంత
18. ఖండకావ్యములు
19. బిల్లిజీదేవి
20. పద్మావతి (నవల)
21. సాధనపదము
22. షాతత్వము (బ్రహ్మర్షి హుస్సేన్ షా సద్గురువర్కులు)
23. తత్వప్రబోధము (బ్రహ్మర్షి మొహిద్దీన్ బాదుషా)
24. తత్వజ్ఞానము మాస పత్రిక

